

Järvenpään joustavan esi- ja alkuopetuksen käsikirja

Sisällys

Alkusanat

1. Joustava esi- ja alkuopetus
2. Toimintakulttuurin muutos
3. Uskomukset
4. Työhyvinvointi
5. Yhteisopettajuus
6. Joustava esi- ja alkuopetus käytännössä
 1. Vaihe, Keskustelu
 2. Vaihe, Opetussuunnitelmien avaaminen
 3. Vaihe, Toiminnan ja opetuksen tavoitteet ja sisällöt
 4. Vaihe, Lasten ryhmittelyt
 5. Vaihe, Vastuut ja roolitukset
7. Kolmen vuoden kiertomalli
8. Tilojen käyttö
9. Osallisuus
10. Suunnittelu aika
11. Huoltajat

Sanasto

Lähteet

Alkusanat

Järvenpäässä käynnistyi Opetus ja kulttuuriministeriön erityisavustuksella Joustavan esi- ja alkuopetuksen hanke syksyllä 2022. Erityisavustuksen tavoitteena oli luoda vahva opinpolun alku, joka tukee myöhempää opintojen sujumista.

Esi- ja alkuopetuksen pilottihankkeiden tavoitteena oli kehittää toimintamalleja yhtenäisen esi- ja alkuopetuksen toteuttamiseksi paikallisista tarpeista lähtien.

Toimintamallien tavoitteena oli tukea opetuksen järjestäjien sekä koulujen resursseja yhdysluokkaopetuksen ja vuosiluokkiin sitomattoman opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, yhteisopettajuudessa sekä joustavien pedagogisten käytänteiden kehittämisessä. (OKM, 2022.)

Järvenpään joustavan esi- ja alkuopetuksen pilotointiin valittiin neljä esi- ja alkuopetusyksikköä, jotka toimivat samoissa tiloissa. Lukukautena 2024 pilotointia jatkoi kaksi yksikköä.

Järvenpään joustavan esi- ja alkuopetuksen käsikirjaa alettiin työstämään Joustavan esi- ja alkuopetuksen hankkeen kehittämistyön perusteella. Käsikirja on rakennettu niin, että se sisältää teoriaa sekä käytännön tapoja toteuttaa joustavaa esi- ja alkuopetusta.

Käsikirjan tavoitteena on ohjata yksiköitä kohti joustavaa opetusta ja oppimista tutkitun tiedon ja kehittämistyön pohjalta.

Jos herää kysymyksiä tai tarvitsette tukea, ottakaa rohkeasti yhteyttä yksiköihin, joissa kehittämistyö on jo käynnistynyt.

Jakakaa aktiivisesti osaamistanne Joustavan esi- ja alkuopetuksen henkilöstön omalla Teams- kanavalla, sieltä löytyy valmiita suunnitteluideoita, ulkoluokkamateriaaleja ja tukea suunnitteluun!

Joustavaa esi- ja alkuopetusta on mahdollista toteuttaa kaikissa esi- ja alkuopetuksen yksiköissä fyysisestä sijainnista huolimatta.

Tervetuloa mukaan matkalle kohti joustavampia siirtymiä ja lasten oppimisen vahvistamista!

1. Joustava esi- ja alkuopetus

Joustavan esi- ja alkuopetuksen tavoitteena on antaa jokaiselle lapselle mahdollisuus edetä joustavasti omien taitojensa mukaisesti. Esiopetukselle sekä 1. ja 2. luokille asetetut tavoitteet ja sisällöt voidaan saavuttaa joustavasti 2 – 4 vuoden aikana.

Yksilöllinen opinpolku mahdollistaa lapsen omantahtisen oppimisen vertaisryhmissä, joissa jokaisen vahvuudet ja tuen tarpeet on huomioitu. Tuen tasot toteutuvat joustavassa esi- ja alkuopetuksessa samoin, kuin muussakin toiminnassa ja opetuksessa.

Joustavissa ryhmissä toimimisen on todettu **vahvistavan sosiaalisia taitoja, ryhmätyöskentelytaitoja ja madaltavan kouluun siirtymisen kynnyksiä.**

Lapset toimivat osan päivästä eri ikäisistä lapsista muodostetuissa pienryhmissä tai kolmikoissa, jotka on muodostettu pedagogisin perustein. Osan päivästä lapset toimivat oman ikäluokkansa oppimisryhmän mukana. Toimiessaan eri ikäisistä lapsista koostuvissa ryhmissä lapsi saa onnistumisen kokemuksia, oppii toisilta ja syventää oppimaansa kertaamalla ja auttamalla toisia.

Instituutioihin on muotoutunut erilaisiin ikäkategorioiden liittyviä rakenteita; perinteisesti lapset ja nuoret on jaettu iän perusteella ryhmiin ja luokkiin. Tällöin oletetaan, että lapsia ensisijaisesti yhdistävä tekijä on ikä ja ikään liittyvät taidot ja kiinnostuksen kohteet.

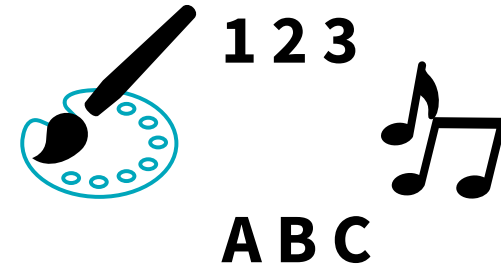
On kuitenkin huomattava, että kasvatusinstituution tutkimuksen näkökulmasta ikä ei sinänsä ole kiinnostava, vaan se, mitä ikään liittyvillä institutionaalisilla määrittelyillä ja järjestelyillä tuotetaan lasten elämään.

Mitä lapsen ikään liittyviä määrittelyjä sinä tunnistat?

Yhteistyöstä kohti yhteistä työtä.

Lapsinäkökulma

Joustavan esi- ja alkuopetushankkeen lapsille teettämän kyselyn mukaan:

- 73 % lapsista kokee työskentelyn eri ikäisten lasten kanssa mukavana
- 75 % lapsista kokee monen eri aikuisen läsnäolon mukavana

Useiden tutkimustulosten mukaan ammattilaisten välinen yhteistyö koulutuksen siirtymävaiheissa on yksi tärkein tekijä parannettaessa lasten oppimisen jatkumoa ja pedagogisia käytäntöjä (Dockett & Perry, 2014; Hopps, 2014; Lillejord ym., 2017)

Aikuisnäkökulma

Koetut hyödyt joustavassa esi- ja alkuopetuksessa	
Lisääntynyt lapsituntemus	79 %
Osaamisen jakaminen	79 %
Vertaistuki	76 %
Opetuksen ja ohjaamisen vastuun jakautuminen	72 %
Oman työn kehittyminen	69 %
Pedagogisen suunnittelun jakautuminen	62 %
Yhteisopettajuus	45 %
Työhyvinvoinnin vahvistuminen	28 %
Arviointi monipuolisempaa	24 %
Mentorointi	21 %
Pienemmät ryhmäkoot	17 %
Muu: yhteisöllisyys	3 %

Joustavan esi- ja alkuopetuksen pilotoinnissa mukana olleilta varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstöltä kysyttiin, mitä hyötyjä he kokevat joustavasta esi- ja alkuopetuksesta olevan työlleen.

Lisääntynyt lapsituntemus sekä oman osaamisen jakaminen nousi merkittävimiksi hyödyiksi.

Työhyvinvoinnin koettiin vahvistuneen niissä tiimeissä, joissa esi- ja alkuopetus toimivat yhdessä päivittäin, tai lähes päivittäin.

2. Toimintakulttuurin muutos

Toimintakulttuurin uudelleenrakentumisessa esi- ja alkuopetus kehittävät ja toteuttavat uudella yhteisellä tavalla käytäntöjä, ratkaisevat ongelmia sekä ylläpitävät jatkuvaa keskustelua arvoista (Rantavuori, 2019).

Järvenpäässä henkilöstö on kokenut tärkeäksi, että joustavan toiminnan käynnistyessä käydään avointa keskustelua arvoista, lapsi- ja oppimiskäsityksistä, käsityksistä toisen instituution työtehtävistä, ammatillisuudesta, toimintatavoista ja opetussuunnitelmien tavoitteista ja sisällöistä.

Laadukas yhteistyö toisesta instituutiosta tulevien ammattilaisten kanssa edellyttää toisten toimintakulttuurin ja taustojen ymmärtämistä (Edwards. 2011).

Toimintakulttuuria muovaavat sekä tiedostetut että tiedostamattomat tekijät. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei (OPS, 2014).

Ajattelun ja toimintatapojen muutos tarvitsee aikaa, reflektiota, jatkuvaa keskustelua ja valmiuksia suunnitella, kehittää ja arvioida toimintaa. Esihenkilöiden tuki ja tietoisuus toiminnasta on koettu Järvenpäässä merkittäväksi.

Päiväkodin johtajan ja rehtorin yhteinen pedagoginen linja ja rakenteiden luominen joustavan toiminnan tukemiseksi on lähtökohta onnistuvan kehittämistyön takana.

Mikäli johtajat kiinnittävät paikallisesti huomiota yhteisen suunnitteluajan järjestämiseen, saadaan hyvät edellytykset toimivien yhteistyömallien luomiseen (Rantavuori, 2020).

Tehdään uudella yhteisellä tavalla, ratkaistaan ongelmia sekä keskustellaan toiminnan taustalla olevista kulttuurisista eroavaisuuksista ja arvoista.

Yhteiset tavoitteet keskiössä

Taito oppia muilta ja antaa oma asiantuntijuus muiden käyttöön edellyttää yhteisten tavoitteiden asettamista ja yhteisen vuorovaikutustilanteiden syntymistä (Rantavuori, 2019).

Rantavuoren mukaan ammattilaisten yhteistyö on haastavaa johtuen osin koulun ja esiopetuksen erilaisista institutionaalisista käytännöistä, jolloin esi- ja alkuopettajien erilaiset kulttuuriset ajattelutavat on tärkeitä tunnistaa.

Yhteisten tavoitteiden asettaminen on laadukkaiden siirtymäkäytäntöjen rakentumisen lähtökohta. Hyvien käytäntöjen esiin tuominen tuottaa parempia siirtymiin liittyviä päätöksentekoja. (Rantavuori, 2020.)

Yhteisöohjautuvuudessa tavoitteet määrittyvät tiimin työn tarkoituksen kautta. Tällöin kaikki eivät voi valita omaa suuntaansa ja tehdä mitä haluavat, vaan työ ohjautuu yhteisen tavoitteen suunnassa. Tavoitteet on siksi luotava yhdessä ja niistä on syytä keskustella aika ajoin. (Toikka & Salovaara, 2023.)

Päiväkodin johtajan ja koulun rehtorin tulee omalla esimerkillään osoittaa, että esi- ja alkuopetuksen yhteistyön toteutus on tärkeää.

Esihenkilöiden keskinäisen yhteistyön lisäksi he tukevat ja kannustavat henkilöstöään yhteistyön toteutuksessa.

Järvenpäässä on todettu esihenkilöiden yhteisen tavoitteen muodostamisen yhdessä henkilöstön kanssa edesauttavan laadukkaan yhteisen työn kehittymistä.

Muutos ja motivaatio

Opetuksen muutosta on hyödyllistä tarkastella koulukulttuurin avulla. **Opetuksen muuttumisessa on kysymys opettajan ajattelun ja toimintatapojen muuttumisesta.** Muutoksen tärkeimmät esteet ovat koulukulttuurissa. Myös muutoksen hitaus voi selittyä kulttuurien muuttumisen hitaudella, erityisesti kollektiivisten ajattelutapojen, totuttujen toimintamallien ja valtasuhteiden muuttumisen hitaudella.

Muutos tapahtuu ensisijaisesti asenteissa, arvoissa, ihanteissa ja ihmiskäsityksissä. Muutos edellyttää uudenlaista koulun toimintakulttuuria, paneutumista sen rakenteisiin, kuten arvoihin, normeihin ja asenteisiin. **Opetuksen kehittämisen tärkeimpänä pedagogisena uudistuksena pidetään opettajaa itseään, hänen ammatillista ymmärrystään ja ajatteluaan.** Henkilökohtaisella tasolla muutos on nähtävä itselle sekä mahdollisuutena että toiveena. (Forss-Pennanen, 2006).

Tutkimuksessa havaittiin esi- ja alkuopetuksen yhteistyön suurimmaksi vaatimukseksi **työntekijöiden oma asenne ja motivaatio** yhteistyötä kohtaan. Työntekijät kertoivat, että toiminnan laatuun vaikuttavat aina ne ihmiset, jotka sitä toteuttavat. Mikäli heillä ei ole motivaatioita esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä kohtaan, sen toteutus ei ole laadukasta. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön kannalta on merkittävää, että jokainen toimija on korkeasti motivoitunut työtään kohtaan ja **jokaisella on halu kehittää niin itseään kuin koko työyhteisöä.** (Kangas, 2018.)

Kun uusi työntekijä aloittaa

Esi- ja alkuopetuksen tiimi

Esi- ja alkuopetuksen tiimissä tulee aika-ajoin henkilöstömuutoksia, jolloin tiimillä on suuri merkitys uudelle työntekijälle ajan antamisessa, tutustumisessa toimintaan ja perehdyttämisessä joustavaan esi- ja alkuopetukseen. **Tiimissä jo kehitetyt, hyväksi todetut rakenteet ja käytänteet tukevat niin uusia kuin vanhojakin työntekijöitä.** Raamit toiminnalle on kehitetty yhdessä tiimin kanssa, joihin uusi työntekijä sujahtaa mukaan.

Uusia näkökulmia toiminnan järjestämisestä on hyvä kuulla uusin silmin töihin tulevalta. Jo muodostuneita ja hyväksi todettuja rakenteita ja käytänteitä ei kuitenkaan muuteta yksipuolisesti, vaan aina pedagogisin perustein yhdessä sopien. **Toiminnan jatkuvuus on ennakoitavaa ja tuttua lapsille**, mutta luo myös turvallisuuden tunnetta aikuisille.

Kun työyhteisö lähtee kehittämään toimintaansa, yhteenkuuluvuus voi lisääntyä tai vähentyä. Tärkeää on havainto, että ryhmän dynamiikasta olemme vastuussa me, ei joku muu. Ryhmähenki luodaan yhdessä. Keskeistä on tiedostaa, että ryhmän dynamiikka voi olla ennakoimatonta, ja siitä huolimatta siinä on toimittava. (Yhteisöohjautuvuus, 2022.)

Esihenkilöt

Jo uusia työntekijöitä rekrytoidessa on hyvä ottaa huomioon **hakijan motivaatio kehittää ja työskennellä joustavassa esi- ja alkuopetuksessa.** Motivaation säilyttämiseksi yhteisten tavoitteiden, rakenteiden ja toimintatapojen avoin läpikäyminen säännöllisesti henkilöstön kanssa on tärkeää.

Esihenkilöt perehdyttävät uudet työntekijät joustavan esi- ja alkuopetuksen tapaan järjestää opetusta. Tähän päiväkodin johtajat ja rehtorit saavat tukea Skillhivesta löytyvistä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen perehdytyskorteista, joista löytyvät tämän käsikirjan lisäksi joustavan esi- ja alkuopetuksen esittelyvideo.

Perehdytykselle on varattava tarpeeksi aikaa, jotta sujahtaminen joustavaan esi- ja alkuopetukseen sujuu mutkattomasti. Yhteisopettajuuteen, uuteen tiimiin ja lapsiin tutustuminen vie oman aikansa, mutta huolellinen perehdytys vähentää uuden työn aloittamisen kuormitusta.

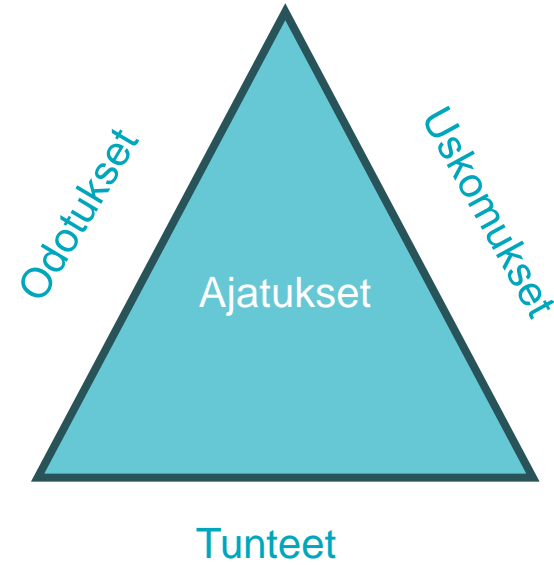
3. Uskomukset

Uskomukset usein ohjaavat toimintaamme, ovatpa ne tiedostettuja tai tiedostamattomia. Niitä on tutkitusti vaikea muuttaa, vaikka uskomuksia kumoavaa tutkittua tietoa olisi tarjolla.

Mahdotonta muutos ei kuitenkaan ole, oleellista on ottaa puheeksi yhteisössä vallitsevia uskomuksia. Seuraavassa on koottu esi- ja perusopetuksessa ilmeneviä uskomuksia opetuksesta, toimintatavoista ja joustavasta esi- ja alkuopetuksesta.

Haasta myös itsesi ja tiimisi pohtimaan, mitä uskomuksia teillä liittyy:

- varhaiskasvatuksen ja opetuksen ammatilliseen osaamiseen?
- esiopetusikäisiin ja kouluikäisiin lapsiin?
- toimintatapoihin?
- opetussuunnitelmiin?
- ryhmäkokoihin?

Uskomukset haastavat yhteisen toiminnan aloittamista

Eskarissa vain leikitään!

Ei meidän lapset pysty
tällaiseen!

Eskarista ei saa tulla liian
koulumaista!

Opsit ovat aivan erilaisia,
meillä on ihan
tavoitteitakin oppimiselle!

Mitä järkeä on toimia
valtavissa lapsiryhmissä?

Leikille ei jää tarpeeksi
aikaa!

Uskomukset toisen työstä voivat haastaa yhteisen työn käynnistämistä. Siksi on tärkeää purkaa henkilöstön uskomuksia ja ennakkoluuloja yhteisten keskusteluiden kautta. Edellisen sivun uskomukset ovat todellisia lausahduksia, joita hankkeen aikana on esitetty. Aloitetaan niiden purkaminen!

- **Eskarissa vain leikitään!**

Kyllä ja ei. Leikki ja leikillisuus on varhaiskasvatuksen oleellinen toimintamuoto. Yleinen oletus siitä, etteivät lapset saisi leikin avulla kouluvalmiuksia, ei kuitenkaan pidä paikkaansa (Venetpalo ja Tiihonen, 2012). Leikin kautta harjoitellaan mm. vuorovaikutustaitoja, vahvistetaan kielellisiä ja matemaattisia taitoja sekä tutustutaan käsitteisiin.

Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonalloilla ja heillä on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen (Eops 2014).

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa 1. ja 2. vuosiluokkien opetuksesta todetaan seuraavasti: *Työtavoissa korostuvat havainnollisuus ja toiminnallisuus, leikki ja pelillisuus sekä mielikuvitus ja tarinallisuus.* Toiminnalliset työtavat, kokemuksellisuus, eri aistien käyttö ja liikkuminen tuovat oppimiseen elämyksellisyyttä ja lisäävät motivaatiota. (Opetushallitus, 2014, 25-28.)

- **Opsit ovat aivan erilaisia, meillä on ihan tavoitteitakin oppimiselle!**

Kyllä ja ei. Opetussuunnitelmissa eroavat tavoitteet sekä oppimisalueet ja oppiaineet. Esiopetuksen tavoitteet asetetaan esiopetukselle ja perusopetuksen tavoitteet oppilaan oppimiselle. Kun opetussuunnitelmia tutkitaan tarkemmin, huomataan, että ne tarjoavat rajoitteiden sijaan lukemattomasti monipuolisia mahdollisuuksia yhteisen toiminnan toteutukseen.

Oppimisalueita ja oppiaineita tarkastellessa molemmissa opetussuunnitelmissa korostuvat esimerkiksi suomenkielen osalta vuorovaikutustaitojen harjoittelu, erilaisten tarinoiden tuottaminen, kirjat, sadut ja tekstien leikinomainen tutkiminen.

Matemaattisia taitoja molemmat opetussuunnitelmat kehottavat harjaanuttamaan monipuolisissa oppimisympäristöissä eri aisteja hyödyntäen.

Opetussuunnitelmien tavoitteita ja sisältöjä on avattu ja yhdistetty kohdassa Kolmen vuoden kiertomalli.

- **Ei meidän lapset pysty tällaiseen!**

Jokaisen lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet tulee huomioida järjestettäessä joustavaa esi- ja alkuopetusta. Ei kaikille kaikkea- periaate on hyvä pitää mielessä.

Tavoitteena on tukea lapsia juuri niissä asioissa, joissa he tukea tarvitsevat. On hyvä pysähtyä miettimään, miksi ja mistä kumpuaa ajatus siitä, ettei lapsi ole kykenevä osallistumaan joustavan toimintaan. Onko toiminta suunnitelmallista, ennakoitavaa ja onnistumisia tarjoavaa ja onko siinä otettu huomioon lasten vahvuudet ja tuen tarpeet?

- **Mitä järkeä on toimia valtavissa lapsiryhmissä?**

Isot lapsiryhmät eivät olekaan joustavan esi- ja alkuopetuksen tarkoitus. Tarkoitus on toimia toiminnan kannalta järkevän kokoisissa ryhmissä.

Esimerkiksi yhteiset tapahtumat tai yhteinen toiminnan alustus voidaan toteuttaa suuremmassakin ryhmässä, josta jakaudutaan pienempiin ryhmiin toimintaa varten.

Pienryhmät sekä kolmikot ovat toimiviksi havaittuja ryhmiä, joissa jokainen lapsi pääsee osallistumaan omien taitojensa mukaisesti.

- **Eskarista ei saa tulla liian koulumaista!**

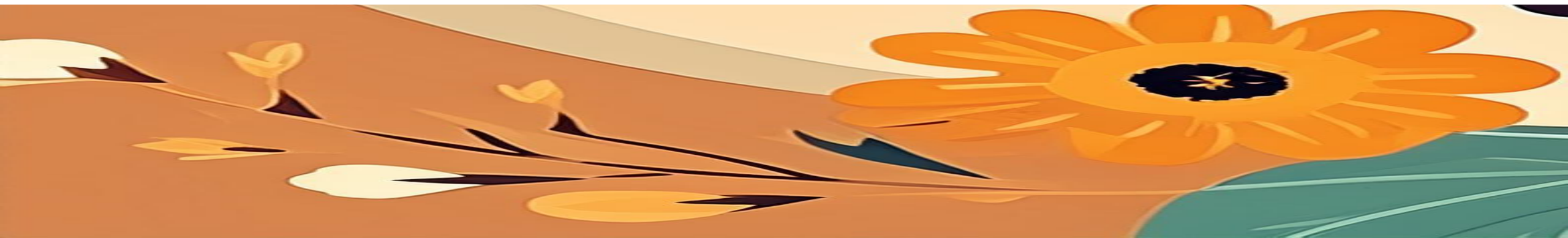
Mitä koulumaisuus tarkoittaa? Luokkamuotoista? Opettajakeskeistä? Istumista paikallaan ja hiljaa?

Toiminnallinen oppiminen ja opetus ovat joustavan keskiössä ja sitä toteutetaan osana muuta toimintaa. Pöytätyöskentelyllä on aikansa ja paikkansa, mutta kaikki opetus ei 1. ja 2. vuosiluokillakaan ole sitä, vaan opetuksessa käytetään erilaisia menetelmiä.

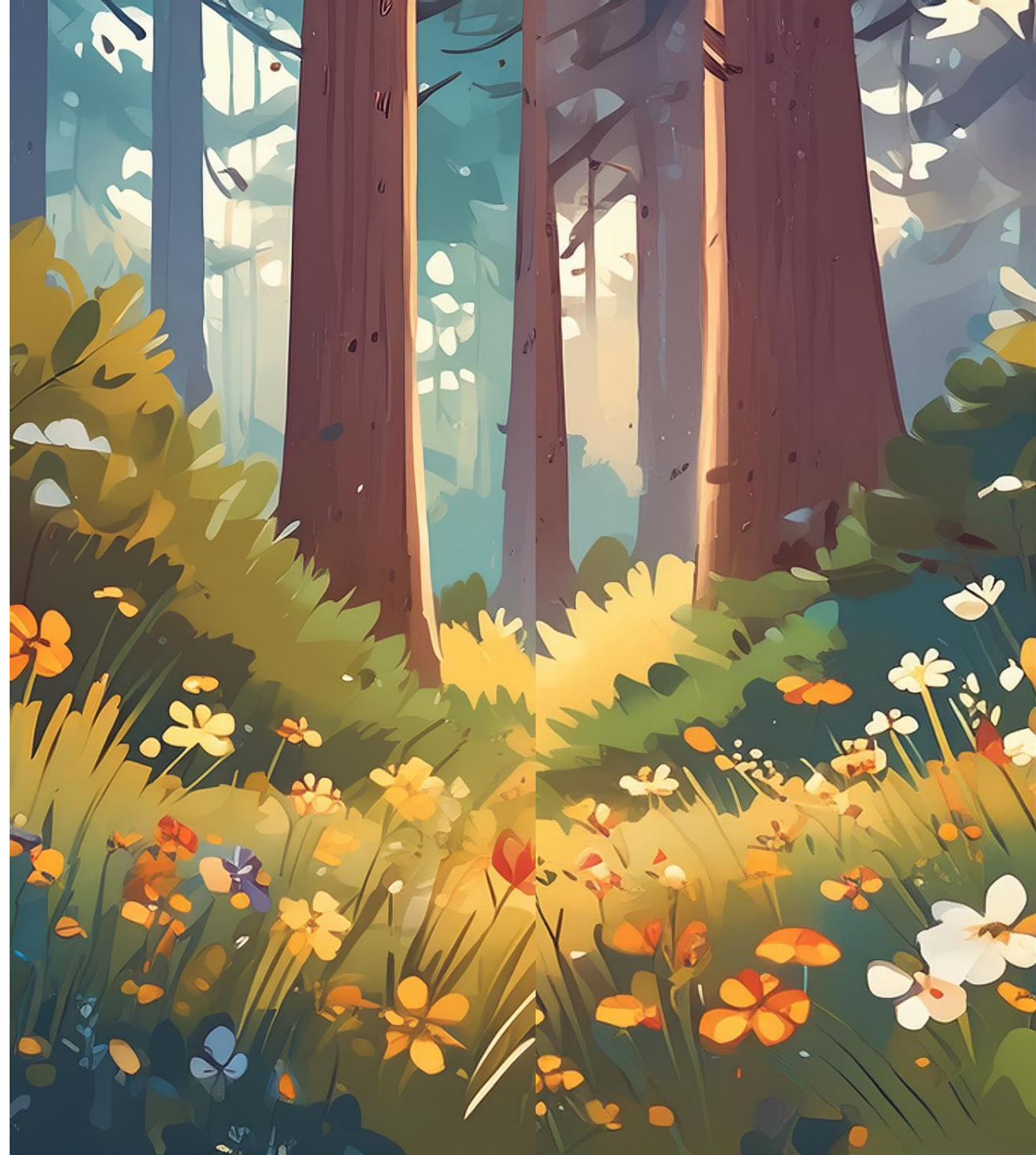
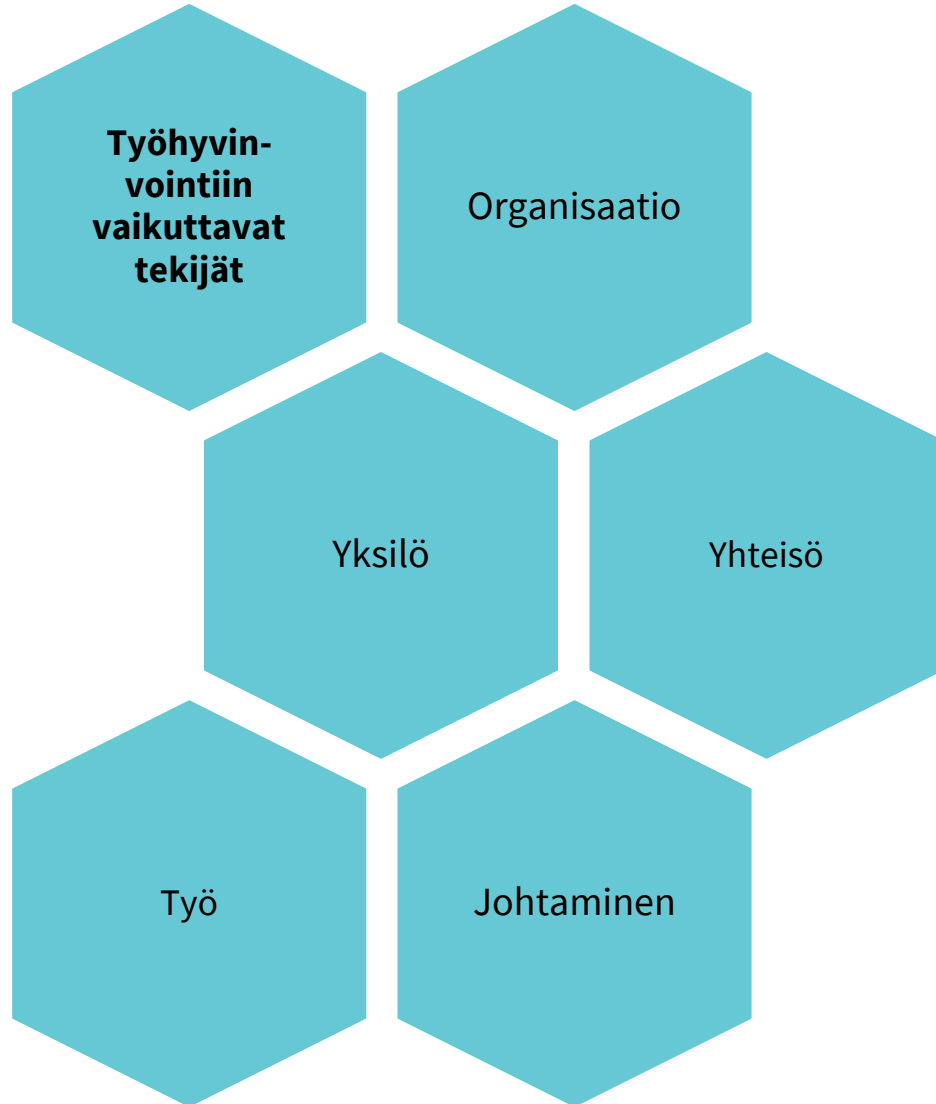
- **Leikille ei jää tarpeeksi aikaa!**

Leikki, leikillisuus, pelit, tarinallisuus ja liikkuminen korostuvat joustavassa esi- ja alkuopetuksessa ja ovat linjassa opetussuunnitelmien kanssa. Eri taitoja harjoitellaan niin ulko- kuin sisätiloissa sekä retkillä.

Myös pitkäkestoisiin leikkeihin keskitytään suunnittelemalla jaksottaisia teemoihin perustuvia kokonaisuuksia. Joustavissa ryhmissä toimitaan osa lapsen päivästä, osa taas oman ikäryhmän mukana.

4. Työhyvinvointi

Organisaatio

Organisaation rooli työhyvinvoinnin vaikutuksiin työpaikalla on merkittävä. Näitä ovat esimerkiksi organisaatiokulttuuri- ja rakenne, käytännöt ja toimintatavat sekä osaamisen kehittämisen mahdollistaminen. (Työhyvinvointi.)

Joustavassa esi- ja alkuopetuksessa merkityksellisiä ovat **arjen rakenteet**, jotka tukevat ja mahdollistavat toiminnan. **Totuttuja toimintatapoja voidaan muuttaa, jos ne rajaavat mahdollisuuksia toimia.**

Työ

Työ itsessään on yksi merkittävimmistä työhyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Voimavaroja tarjoavia tekijöitä ovat esimerkiksi selkeät tavoitteet ja mahdollisuudet vaikuttaa itse työn tekemisen tapoihin. (Työhyvinvointi.)

Joustavuus työyhteisön kesken, suunnittelu- ja opetusvastuun jakautuminen sekä yhteisesti sovitut tavoitteet toiminnalle vähentävät kuormitusta.

Yksilö

Työhyvinvoinnin kokemus on hyvin yksilöllinen ja siihen vaikuttavat mm. osaaminen ja työkokemus, palautuminen, psykologinen pääoma sekä persoonallisuuspiirteet. Sama työnkuva vaikuttaa eri yksilöihin eri tavoin. (Työhyvinvointi.)

Avoin keskustelu, kiinnostus ja tuki työkavereille sekä **sitoutuminen** yhdessä sovittuihin asioihin tukevat jokaisen työssä jaksamista.

Johtaminen

Johtamisella on vaikutusta esimerkiksi työn hallintaan, oikeudenmukaisuuden kokemukseen ja ilmapiiriin. (Työhyvinvointi.)

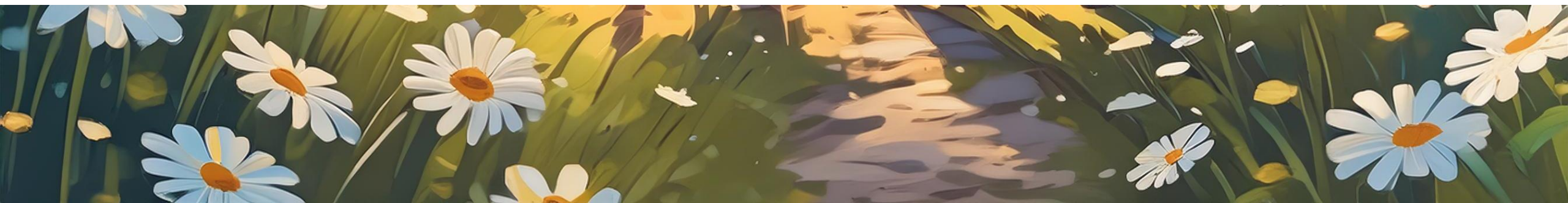
Esihenkilöiden tuki esi- ja alkuopetuksen henkilöstölle on koettu tärkeäksi kehitettäessä uutta toimintamallia. **Esihenkilöiden tehtävänä on varmistaa toiminnan jatkuvuus** tukemalla ja perehdyttämällä uusia työntekijöitä.

Yhteisö

Työyhteisön merkitys yksilön kokemukseen työhyvinvoinnista on tärkeä. Yhteisöltä saatu tuki lisää työhyvinvointia ja vähentää uupumusta. (Työhyvinvointi.)

Järvenpään joustavan esi- ja alkuopetuksen hankkeen teettämän kyselyn (2023) mukaan **työhyvinvointi oli kasvanut** niissä tiimeissä eniten, joissa työntekijät kokivat saavansa vertaistukea työyhteisössään ja joissa yhdessä toimiminen oli päivittäistä tai lähes päivittäistä.

Toimiva yhdessä työskentely vaatii aikaa tutustua toisiin ja työntekemisen tapoihin.

5. Yhteisopettajuus

”Yhteisopettajuus on kantava voimavara”

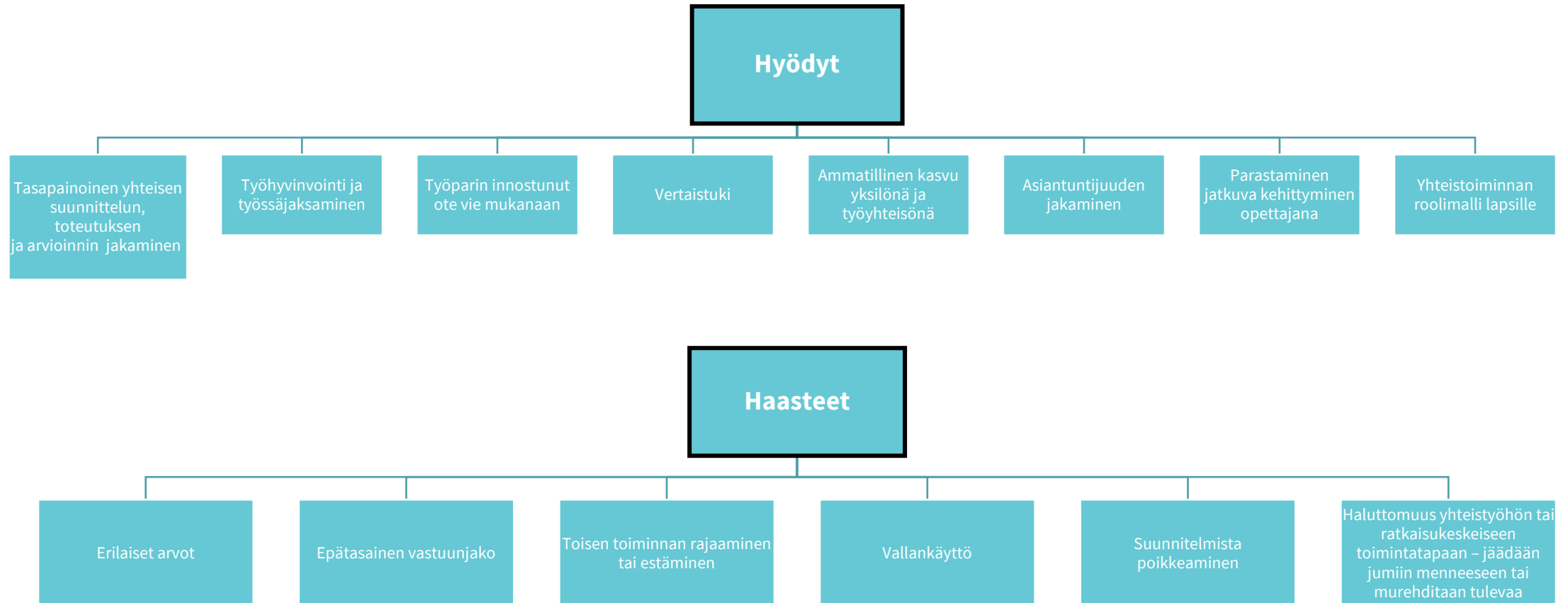
Joustava esi- ja alkuopetus mahdollistaa uusia yhteisiä käytäntöjä, kuten yhteisopettajuuden yli institutionaalisten rajojen, esi- ja alkuopettajien yhteisen suunnitteluajan, sekä oppilaille rakennetut oppimistilanteet joustavissa esi- ja alkuopetuksen ryhmittelyissä ja vaihtelevissa oppimisympäristöissä. Tämä ei toteudu automaattisesti ammattilaisten yhteistyössä, vaan yhteistyön laadulla ja tavoitteellisuudella on merkittävä rooli. (Rantavuori, 2020.)

Yhteisopettajuus vaatii aikaa muuttuakseen saumattomaksi yhteistyöksi. Yhteisen sävelen löytäminen tavoitteiden pohjalta ja työtapojen hitsautuminen yhteen on mahdollista saavuttaa tutustumalla toisten työkuultuureihin, luottamalla sekä omaan että toisen osaamiseen, keskustelemalla avoimesti ja olemalla utelias ja rohkea.

Yhteisopettajuuden on todettu vahvistavan yhteisöllisyyttä ja opettajien ammatillista kasvua. Yhteisopettajuuden kautta on mahdollista päästä oppimaan muilta ja samalla myös ideoiden jakaminen lisääntyy. Tämän on todettu edelleen lisäävän opettajan työn mielekkyyttä. (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 7, 9–10.)

Yhteisopettajuudessa kevennetään yksintekemisen taakkaa jakaen suunnittelu- ja toteutusvastuuta. Haastavissa tilanteissa saa vertaistukea, arviointi monipuolistuu ja laajempien oppimiskokonaisuuksien toteuttaminen mahdollistuu.

Yhteisopettajuuden näkökulmia

Henkilöstön ajatuksia yhteisopettajuudesta joustavassa esi- ja alkuopetuksessa

”Yhteistyötä ja toimintaa on lähdetty kokeilemaan rohkeasti. Kaikki suunnitteluvastuussa olevat tiimin jäsenet ottavat vastuun oman opetuksen, ohjauksen ja toiminnan suunnittelusta.”

”Tiimit ja työparit ehdottavat toisilleen ja ottavat vastaan kehittämissuhteita ja muokkaavat ryhmiä ja toimintaa tarpeen mukaan.”

”Uusille tiimin jäsenille kerrotaan hyväksi havaitut tavat toteuttaa esi- ja alkuopetuksen yhteistoimintaa ja jatketaan syksyllä jo luodulla mallilla, ei aloiteta alusta.”

”Yhteissuunnittelu tiiminä ja jaettu vastuu on parasta tällä hetkellä. Yhteisopettajuudessa oma vastuu kevenee.”

”Yhteisopettajuus kehittynyt matkan varrella ja kahden toimintakulttuurin yhdistäminen toimintakauden aikana on sujunut hyvin.”

”Yhteisopettajuus on kantava voimavara.”

Arviointia yhteisopettajuuden arjessa

”Ryhmän koko tämän tyyppiseen ulkoliikuntaan hyvä. Kaikki lapset saivat osallistua juuri omalla taidollaan ja ”fiiliksellään”. Juoksussa ryhmä kannusti toisiaan kivasti. Yhteistyö eri ikäisten kesken oli toimivaa. Opettajien vastuut tunnin vedosta oli jaettu hyvin ja yhteistyö sujui saumattomasti.”

”Meillä itsereflektio on vahvuus. Teemme muutoksia arjessa ja mietimme miksi toimintaa tehdään. Koemme, että meillä hyvä vaihe tällä hetkellä kaikille aikuisille ja lapsille ja toiminnassamme on selkeä rakenne. Olemme tehneet paljon yhteis- ja työparityötä jo koko kevään ajan.”

”Tällaista yhteisopettajuuden mallia ja tapaa olen kaivannut, sillä sitä ei voi oppia muiden mallista vaan tekemällä yhdessä. Toisella on lupa katkaista ja muuttaa tunnin kulkua, kun näkee, että on esim. levottomuutta.

Työparin yhteisellä linjalla on suuri merkitys, miten toiminta sujuu.”

Työparimalleja ja kokemuksia

”Suunnitteluun pitää luoda alkuun enemmän mahdollisuuksia, jotta pari tutustuu toisiinsa ja saavat rauhassa pitää ideariihä.”

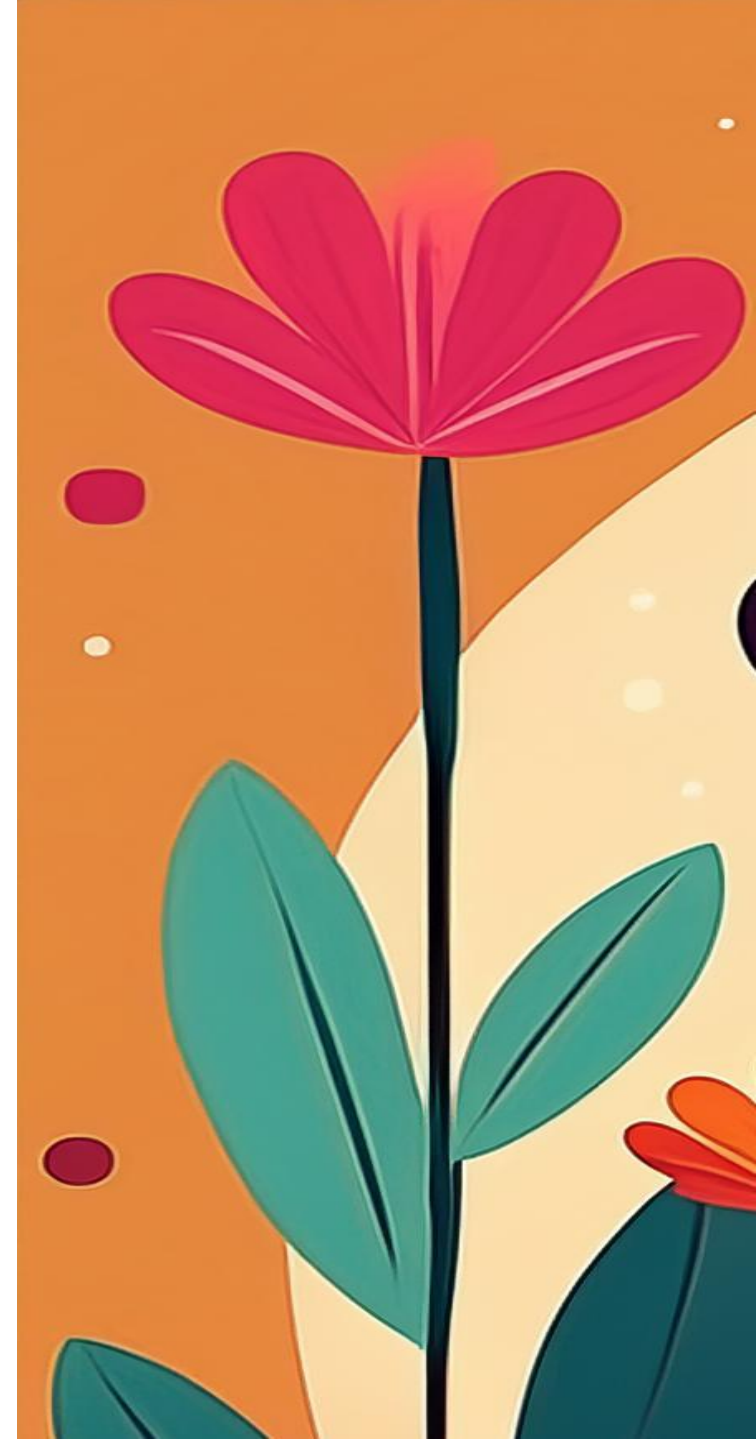
“Ulkoluokassa eskareiden ja 1.luokan kanssa leikittiin ja puhuttiin kuinka juuri siitä porukasta tulee ensi vuoden 1.-2. lk.

Eskariope veti tuokiota ja muut olivat avustavassa roolissa, kunnes jakauduttiin kahteen ryhmään. Siinä myös luokanopettajalla oli oman ryhmän opetus- ja ohjausvastuu.”

”Samanaikaisopettajan kanssa kiinnitettävä huomiota yhteisen suunnitteluajan löytymiseen, sillä monesti vain aihe on tiedossa ja suunnittelu ja toteutus tapahtuu lennosta.”

”Tähän pitäisi ehdottomasti olla aikaa, jotta tunti olisi tavoitteellinen ja yhdessä suunniteltu, materiaalit etsitty ja suunnitelma myös eriyttämiseen.”

”Vapaamman leikin havainnointi ja niissä hetkittäin mukana olo oli kaikille aikuisille yhteinen tehtävä. Juuri tämä osuus retkistä on lapsiin tutustumisen, kohtaamisen ja kuuntelun aikaa ja tärkeää aikuisille ja lapsille!”

Työyhteisön sisäinen kommunikointi

Työyhteisön sisäiseen **kommunikaatioon** on hyvä kiinnittää huomiota ja mahdolliset ongelmat ottaa esille suoraan. Asioista tulisi keskustella työpaikalla rakentavasti ongelmienkin äärellä.

Tiedonkulun tulisi sujua mutkattomasti, jotta kaikki työyhteisön jäsenet kokevat olevan osa yhteisöä ja pääsevät yhteisen tiedon äärelle.

Työyhteisön sisäisen kommunikaation laatu vaikuttaa työntekijöiden lisäksi perheiden kokemukseen esi- ja alkuopetuksesta, mikä tekee sen kehittämisestä entistä tärkeämpää.

Vaikka toisten huomioiminen kuulostaa melko itsestään selvältä, aina ei tulla ajatelleeksi, kuinka paljon pieniltäkin vaikuttavat teot merkitsevät.

Muistanko tervehtiä kaikkia työpaikalla kohtaamiani ihmisiä?

Miten kohtaan kaikki tiimini ammattilaiset?

Millaisen mallin tiimi antaa toiminnastaan henkilöstölle ja lapsille?

Ongelma → Miten ratkaisisitte?

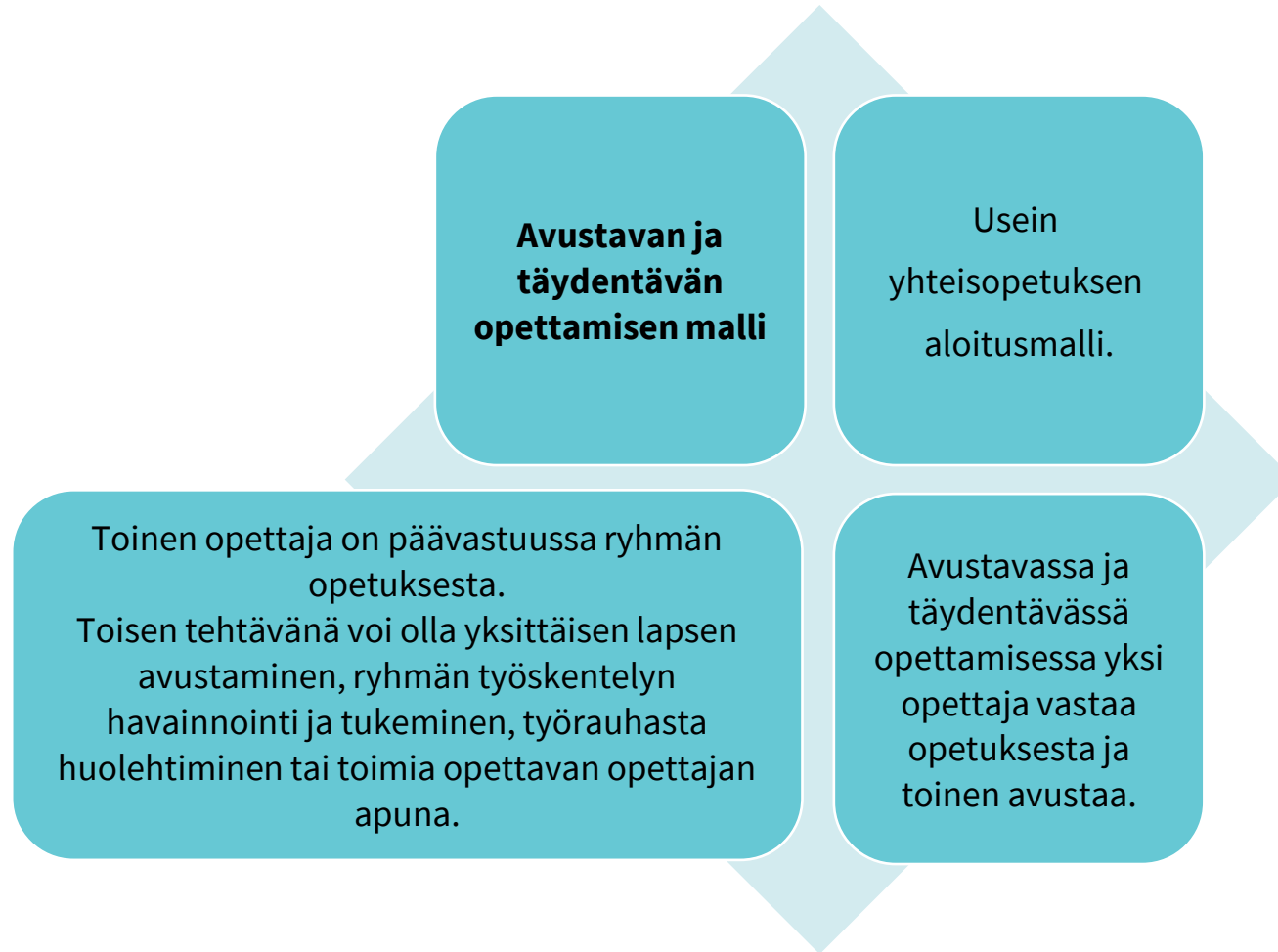
→ Mitä muuttaisitte?

→ Miten etenette?

Yhteisopettajuuden toteuttamisen tapoja

Kaikki lapset yhdessä	
Avustava opetus	Yksi opettaa, toinen kiertää ja avustaa
Täydentävä opetus	Opetusta vuorotellen, avusta rooli vaihtuu
Tiimiopetus	Saumaton yhteistyö, aikuisilla samat roolit
Lapset jaettu pienryhmiin	
Pysäkkiopetus	
Pysäkkityöskentely	Lapset kiertävät pysäkeillä eri tehtävissä
Pysäkit + eriyttäminen	Ryhmät erilaisia, opetus ryhmille erilaista
Rinnakkaisopetus	
Rinnakkaisopetus	Lapsiryhmä jaettu osiin ja opetus samaa joka ryhmällä
Rinnakkaisopetus + pysäkit	Lapsiryhmä jaettu osiin ja opetus erilaista joka ryhmässä
Henkilökohtainen opetus	Lapsiryhmä yhtenä ryhmänä, henkilökohtainen opetus

Yhteisopettajuuden malleja

Rinnakkain opettamisen mallissa

1. Lapset jaetaan ryhmiin ja jokaiselle ryhmälle on nimetty oma opettaja. Kukin opettaja työskentelee saman ryhmän kanssa koko tunnin.

2. Lapset jaetaan ryhmiin, jotka kiertävät tunnin aikana kunkin opettajan työpisteessä. Yhdellä opettajalla käy tunnin aikana eri ryhmiä: lapset kiertävät pisteissä ja opettaja pysyy paikallaan.

Toisessa versiossa ryhmät pysyvät paikoillaan, ja kukin opettaja kiertää vuorollaan kunkin ryhmän luona opettaen oman sisältönsä.

3. Lapset jaetaan ryhmiin, opettajat seuraavat kaikkien ryhmien työskentelyä ja kiertävät ohjaamassa tarpeen mukaan. Ryhmälle ei ole nimetty omaa opettajaa ja opettajat voivat työskennellä kaikkien ryhmien kanssa vuorotellen.

Opettajat suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat opetuksen yhdessä. Yhteinen vastuu lapsista ja kaikista opetukseen liittyvistä asioista on tiimiopetuksessa olennaista.

Opetus muistuttaa parhaimmillaan dialogia, jossa opettajat keskustelevat opetettavasta asiasta yhdessä.

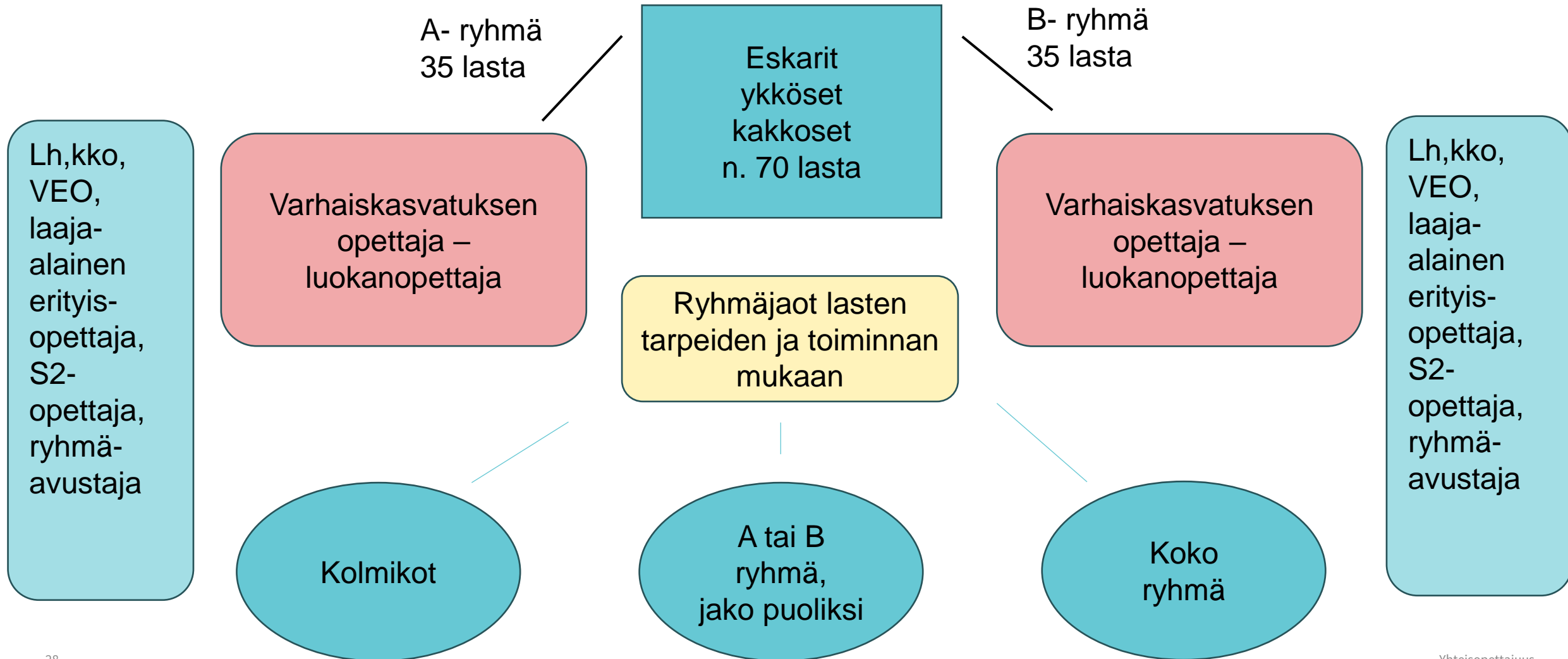
Tiimiopettajuuden mallissa

kaksi opettajaa tekevät yhdessä sen, mitä opettaja tavallisesti tekee yksin.

Tiimiopettaminen vaatii tekijöiltään hyvää keskinäistä luottamusta ja heittäytymiskykyä, jotta yhteistyö sujuu myös yllättävissä tilanteissa.

Yhteisopetus kehittyy tiimiopettamiseksi ajan myötä, kun opettajat tutustuvat toisiinsa ja toistensa tapaan tehdä työtä.

Työparimalli, esimerkki

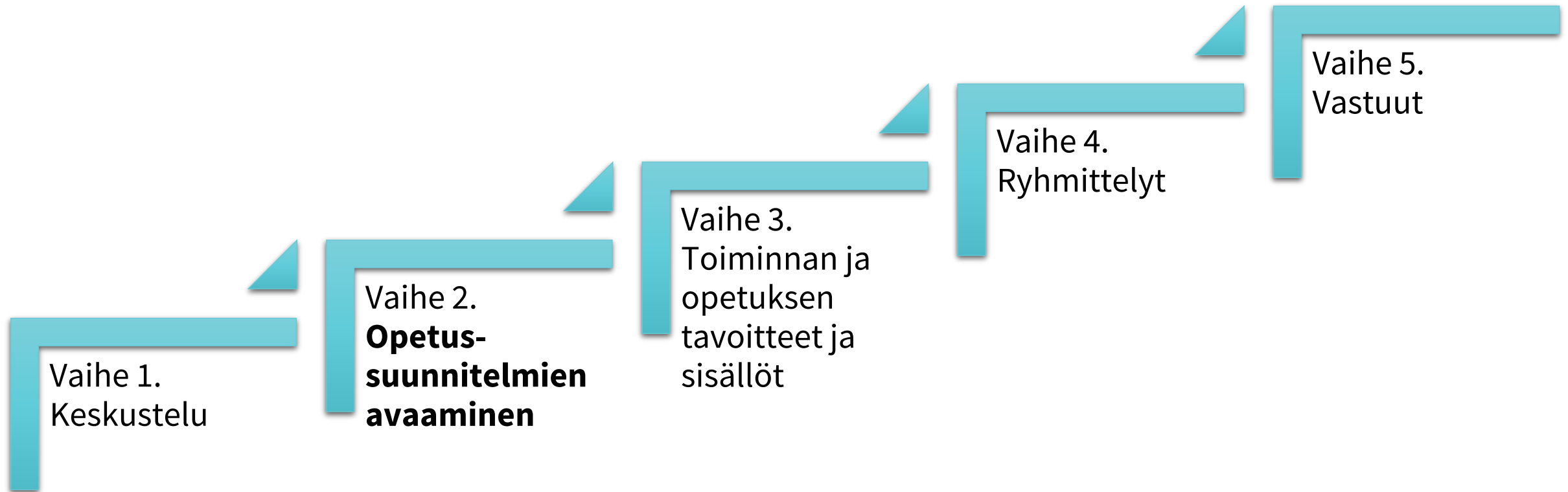
6. Joustava esi- ja alkuopetus käytännössä

Mistä lähteä liikkeelle?

1. Keskustelu
2. Opetussuunnitelmat
3. Toiminnan ja opetuksen tavoitteet ja sisällöt
4. Lasten ryhmittelyt
5. Vastuut ja roolitukset

Mistä lähteä liikkeelle joustavassa esi- ja alkuopetuksessa?

Vaihe 1. Keskustelu

Esi- ja alkuopetuksen yhteisen keskustelun tukena voi käyttää lukuvuonna 2024-2025 käyttöön otettavaa koko kaupungin yhteistä Yhteistoimintasuunnitelmaa. Siinä on arvokeskusteluun, yhteisen lapsi- ja oppimiskäsitykseen ja toimintakulttuurin muutokseen ohjaavia kysymyksiä, jotka löytyvät myös seuraavilta sivuilta.

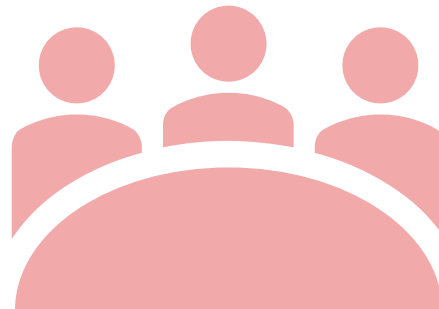
Yhteinen keskustelu on uuden toimintakulttuurin kehittämisessä välttämätöntä ja silloin sovitaan yhteiset tavoitteet sekä tavat toimia.

Pedagogisen jatkumon turvaaminen on yksi keskeinen tekijä onnistuneessa siirtymässä eikä se voi toteutua, elleivät esi- ja alkuopettajat tunne toistensa työkäytänteitä, arvoja tai toimintaympäristöjä. (Rantavuori, 2020)

Tutkimuskirjallisuudessa korostetaan, että ammattilaisten tulisi keskustella käytäntöjen takana olevista arvoista.

Miksi toiset toimivat työssään niin kuin toimivat, ja millainen arvopohja heillä on toimintansa taustalla? Oleellista on tunnistaa olemassa oleva osaaminen moniammatillisessa yhteistyössä, jotta kaikki ryhmässä oleva tieto ja asiantuntijuus saadaan käyttöön.

Moniammatillisessa yhteistyössä haasteena onkin saada kaikki olemassa oleva tieto esiin siten, että kaikki haluavat osallistua keskusteluun ja tuoda omat näkökulmansa esiin muille. (Edwards, 2010, 2011; Perry ym., 2014.)

Kirjatkaa tiimissänne ylös keskustelujenne pääkohdat, jolloin voitte tarkastella niiden kehittymistä. **Yhteisen työn säännöllinen arviointi on avain toiminnan kehittämiseen.**

Relationaalisen asiantuntijuuden oppiminen edellyttää kiinnostusta ja keskustelua toisten kanssa arvokysymyksistä. Mikäli oman instituution toimintakulttuuria tai omaa tietoa pidetään ehdottomana totuutena, tai sitä ei olla valmiita muuttamaan, sillä saatetaan hiljentää toisten tieto ja asiantuntijuus. (Edwards, 2010; Lipponen & Paananen, 2013.)

Esi- ja perusopetuksen toimintatapoihin, rooleihin, hierarkiaan tai käytäntöihin saattaa liittyä erilaisia uskomuksia, jotka vaikuttavat työn tekemiseen. Näitä on jokaisen hyvä pohtia niin tiimissä kuin itsekseen. Uskomuksista kerrotaan lisää kohdassa Uskomukset.

Keskustelun tuki: Yhteinen toimintakulttuuri

Muutamme totuttuja rakenteita ja toimintatapoja, jotta yhteinen toiminta mahdollistuu. Miten?

Palaudumme vastoinkäymisistä, kehitämme toimintaamme ja jatkamme eteenpäin. Miten se näkyy arjessa?

Vuorovaikutuksemme on kannustavaa ja myönteistä. Miten se näkyy toiminnassamme?

Arvostamme kaikkien ammattitaitoa? Miten se näkyy?

Mitä tapoja käytämme toiminnassamme ja opetuksessamme mieluiten? Miksi olemme todenneet ne toimiviksi?

Yhteinen toimintakulttuuri

Toimimme ratkaisukeskeisesti. Mistä huomaamme sen?

Meidän on turvallista ottaa asioita puheeksi. Mistä tiedämme sen?

Mitkä asiat saavat meidät muuttamaan toimintaamme?

Sitoudumme yhdessä sovittuihin asioihin. Miten se ilmenee?

Mistä lähdemme suunnittelussa liikkeelle? Tarve ja tavoite.

Keskustelun tuki: Arvot ja oppimiskäsitys

Suhtaudumme kunnioittavasti lapsiin ja toisiimme. Miten se näkyy arjessa?

Suhtaudumme lapsiin yhteisinä lapsina. Miten se näkyy arjessa?

Edistämme lasten tasa-arvoisuutta. Miten?

Keskitymme lasten vahvuuksiin, osaamiseen ja taitoihin. Miten?

Tuemme lasten osallisuutta. Miten?

Arvot ja oppimiskäsitys

Miten lapset oppivat? Mitä meillä on käytössä? esim.

- Toiminnallisuus
- Havainnointi, kokeileminen ja mittaaminen
- Vertaisoppiminen
- Pöytätyöskentely
- Leikkiminen ja liikkuminen

Kunnioitamme esi- ja perusopetuksen tavoitteita tasa-arvoisesti. Miten se näkyy?

Suunnittelemme toimintaa ja opetusta opetussuunnitelmien tavoitteiden mukaisesti. Miten yhdistämme ne?

Toimintamme on ennakoitavaa, selkeää, tarkkaan suunniteltua ja ilmaistua lapsille. Miten se näkyy?

Vaihe 2. Opetussuunnitelmien avaaminen

Esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmiin perehtyminen mahdollistaa joustavan toiminnan ja opetuksen. **Kaikki suunniteltava toiminta tulee perustua opetussuunnitelmiin.**

On tärkeää muuttaa ajattelutapoja kohti yhdessä rakennettuja tavoitteita ja hyödyntää molempia opetussuunnitelmia, jos halutaan tehdä tavoitteellista yhteistyötä. (Rantavuori, Kupila & Karila, 2017)

Järvenpäässä joustavan esi- ja alkuopetuksen hankkeen aikana on havaittu, että **uskomukset opetussuunnitelmien eroavaisuuksista ja niiden yhdistämisen vaikeudesta jäävät elämään, mikäli opetussuunnitelmia ei käydä yhdessä läpi.**

On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia. (EOPS, 2014)

Toistensa ympäristöihin tutustuminen vaatii suunnitelmallista ja säännöllistä mahdollistamista esihenkilöiltä sekä henkilöstön kiinnostusta toistensa työtä kohtaan. Jo toimintaa ja opetusta seuraamalla on mahdollista tehdä havaintoja opetussuunnitelmien yhteneväisyyksistä.

Toimintaa ja opetusta voi aloittaa suunnittelemaan esimerkiksi laaja-alaisen osaamisen tai oppimisen alueiden ja oppiaineiden yhdistämisen kautta.

Seuraavilla sivuilla on yhdistetty opetussuunnitelmien tavoitteita seuraavasti:

- Oppimiskäsitys
- Toimintatavat
- Ympäristöoppi ja Tutkin ja toimin ympäristössäni/Minä ja meidän yhteisömmä
- Matematiikka ja Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Suomen kieli ja kirjallisuus ja Kielen rikas maailma
- Liikunta ja Kasvan ja kehityn
- Käsityö, kuvataide ja Ilmaisun monet muodot
- Musiikki ja Ilmaisun monet muodot

Oppimisen alueet ja oppiaineet on yhdistetty tässä käsikirjassa alkusyksyn osalta esimerkintapaisesti kohdassa Kolmen vuoden kierto malli.

Opetussuunnitelmien yhdistämistä voi lukea lisää esimerkiksi IDIS 0-2- kirjassa, joita on hankittu Järvenpään kaikkiin esi- ja alkuopetuksen yksiköihin!

Oppimiskäsitys

Esiopetus	Alkuopetus
Oppiminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa	Oppiminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa
Lapsi on aktiivinen toimija	Oppilas on aktiivinen toimija
Leikkien, liikkuen ja tutkien	Leikki ja pelillisuus
Kokonaisvaltaisuus Toiminta Tunteet Havainnollisuus	Luova ja kriittinen ajattelu Ongelmanratkaisutaidot Havainnollisuus ja toiminnallisuus Mielikuvitus ja tarinallisuus
Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta	Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta
Lapsen aiemmat kokemukset oppimiselle merkityksellisiä	Oppilaan kiinnostuksen kohteet, arvostukset, työskentelytavat ja tunteet sekä kokemukset
Ryhmän ja yhteistyön merkitys	Tahto ja kehittyvä taito toimia ja oppia yhdessä

Työskentelytavat

Esiopetus	Alkuopetus
Monipuoliset työtavat ja oppimisympäristöt	Monipuoliset työtavat ja oppimisympäristöt
Kokemuksellisuus ja toiminnallisuus	Kokemuksellisuus ja toiminnallisuus
Leikki, havainnollisuus, aktiivisuus ja luovuus	Luova työskentely, liikkuminen, leikkiminen ja elämykset
Työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti	Vuorovaikutus, yksin ja yhdessä
Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille	Koulun aikuisten keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa

Ympäristöoppi ja Tutkin ja toimin ympäristössäni/ Minä ja meidän yhteisömme

Esiopetus	Alkuopetus
Tutkitaan ja tutustutaan kasveihin ja eliöihin	Tunnistetaan maastossa yleisimpiä eliölajeja ja niiden elinympäristöjä
Havainnointi aistein ja eri havaintovälinein	Havainnoidaan luonnon ominaispiirteitä, ilmiöitä ja ominaisuuksia kaikkina vuodenaikoina
Kestävään elämäntapaan tutustuminen	Kestävän kehityksen eri osa-alueita, kierrättäminen
Fyysinen koskemattomuus	Fyysinen koskemattomuus
Omasta ympäristöstä huolehtiminen	Omista ja yhteisistä tavaroista huolehtiminen
Luonnossa liikkuminen ja tutkiminen Lähiliikenteen liikkumisen sääntöjen opettelu	Turvallinen liikkuminen lähiympäristössä ja liikenteessä
Turvallinen toiminta tieto- ja viestintäteknologiassa	Tutustuu arjen teknologiaan, turvataidot
Suomalainen ruoka- ja tapakulttuuri	Juhlapyhät ja perinteet

Matematiikka ja Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetus	Alkuopetus
Matemaattisten havaintojen tekeminen ympäristöstä	Havaitaan syy- ja seuraussuhteita
Luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen, säännönmukaisuuksien löytäminen ja tuottaminen	Vertaillaan, luokitellaan ja asetetaan järjestykseen
Ongelmaratkaisujen päättely ja ratkaisujen etsimien	Ratkaisujen ja päätelmien esittäminen, ongelmaratkaisutaidot
Lukukäsite, lukujonotaidot ja lukumäärät	Lukusana, lukujonotaidot ja lukumäärät
2- ja 3-uloitteisuuden tutkiminen	Kappaleet ja tasokuviot ja niiden luokittelu
Sijainti- ja suhdekäsitteet	Suunta- ja sijaintikäsitteet
Geometriaa rakentelemalla, muovailemalla ja askartelemalla ja muotoja nimeämällä	Tunnistetaan, piirretään ja rakennetaan geometrisia muotoja
Mittaaminen eri välinein	Mittaamista ja mittaamisen periaate
Aikakäsitteet ja aikajärjestys	Harjoitellaan kellonaikoja ja ajanyksiköitä

Suomen kieli ja kirjallisuus ja Kielen rikas maailma

Esiopetus	Alkuopetus
Puhuminen ja kuunteleminen eri tilanteissa	Oman puheenvuoron odotus ja toisten kuunteleminen
Kertominen ja muistaminen	Kysyminen, vastaaminen, mielipiteen kertominen, mielikuvituksen käyttäminen
Erilaiset tekstit	Monimuotoisten tekstien tarkastelu
Puheen jakaminen pienempiin osiin: sanat, tavut ja kirjaimet	Lukemaan opettelu ja taitotasollaan lukeminen
Kynäotteen harjoittelu Hienomotoristen taitojen harjoittelu	Kirjainmuodot, oikeinkirjoitus
Lastenkirjallisuutta monipuolisesti	Ikäkaudelle suunnattuun kirjallisuuteen tutustuminen, valitseminen ja lukeminen
Draamatoimintaa, sanataidetta	Tutkitaan kieltä leikinomaisesti, esimerkiksi rooli-, draama- ja teatterileikin keinoin

Liikunta ja Kasvan ja kehityn

Esiopetus	Alkuopetus
Kehonhallinnan vahvistaminen	Kehonhallinta
Kiipeäminen, kieriminen, juoksu ja hyppely	Tasapaino- ja liikkumistaidot: kiipeily, juoksu, hypyt
Motoristen perustaitojen harjoittelu: tasapaino, liikkumisen- ja välineenkäsittelytaidot	Välineenkäsittelytaidot: erilaiset välineet ja palloleikit, myös luonnonmateriaalit
Osallistuminen, onnistuminen, hyvinvointi ja toimintakyky	Iloa ja virkistystä tuottavia leikkejä ja tehtäviä, joissa koetaan onnistumista
Yhteistyötaidot	Yhteistyötaidot: liikunnalliset sääntöleikit
Pelit ja leikit	Leikit, kisailut ja pelit (kohdataan tuetusti erilaisia emotionaalisia tilanteita)
Leikkiminen ja viestintä keholla monimuotoisesti, draamatoiminta ja tanssi	Luova liikunta

Käsityö, kuvataide ja Ilmaisun monet muodot

Esiopetus	Alkuopetus
Harjoitellaan käsitöiden tekemistä ja erilaisten työvälineiden käyttöä	Erilaiset käsityövälineet ja laitteet
Kokeillaan kovien ja pehmeiden materiaalien käyttöä: tekniikat ja perustaidot	Erilaiset materiaalit esimerkiksi puu, metalli, muovi, kuituja, lanka ja kangas
Oma suunnittelu ja toteutus omien mielenkiinnon kohteiden pohjalta	Suunnittelun lähtökohtana hyödynnetään omia tunteita, tarinoita ja mielikuvitusympäristöjä
Lasten kokemusmaailma ja kiinnostuksen kohteet huomioitava opetuksessa	Opetuksen lähtökohtana lapsen havainnot, mielikuvat ja elämykset
Erilaiset materiaalit, välineet ja tavat	Erilaiset materiaalit, tekniikat ja ilmaisutavat
Havainnoidaan median kuvia, esineitten muotoilua sekä rakennetun ja luonnonympäristön kohteita	Sisältöjä valitaan rakennetuista ja luonnonympäristöistä sekä mediasta

Musiikki ja Ilmaisun monet muodot

Esiopetus	Alkuopetus
Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan	Omat musiikilliset ideat ja improvisointi
Laulu, tanssi, liike, soitto ja oman musiikin luominen	Musiikin opetuksessa käytetään laululeikkejä, pelejä ja musiikkiliikuntaa
Ilmaisun kulttuurinen monimuotoisuus	Tutustutaan musiikin esteettiseen, kulttuuriseen ja historialliseen monimuotoisuuteen
Havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa	Opetuksessa keskitytään peruskäsitteiden, kuten taso, kesto, voima ja väri hahmottamiseen
Opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin	Opetellaan lauluja, tutustutaan eri soittimiin, soittimien ääneen ja rytmiin
Kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä	Toimimaan musiikillisen ryhmän jäsenenä sekä laulamaan ja soittamaan ryhmän jäsenenä

Vaihe 3. Toiminnan ja opetuksen tavoitteet ja sisällöt

Ryhtyessänne pohtimaan toiminnan ja opetuksen tavoitteita ja sisältöjä, kirjatkaa ne Järvenpään kaupungin esi- ja alkuopetuksen **Yhteistoimintasuunnitelmaan.**

Vuosikellon- tai janan käyttäminen suunnittelun tukena auttaa hahmottamaan koko lukuvuoden yhteisiä tapahtumia, teemoja/ jaksoja, lomiasia ja muita tiedossa olevia asioita pääpiirteittäin.

Vuoden juhlat tai tapahtumat eivät kuitenkaan toimi pohjana suunnittelulle, vaan joustavan esi- ja alkuopetuksen tavoitteet ja sisällöt perustuvat opetussuunnitelmiin.

Seuraavilla sivuilla on Järvenpään joustavan esi- ja alkuopetuksen hankkeen tekemät vuosikellot.

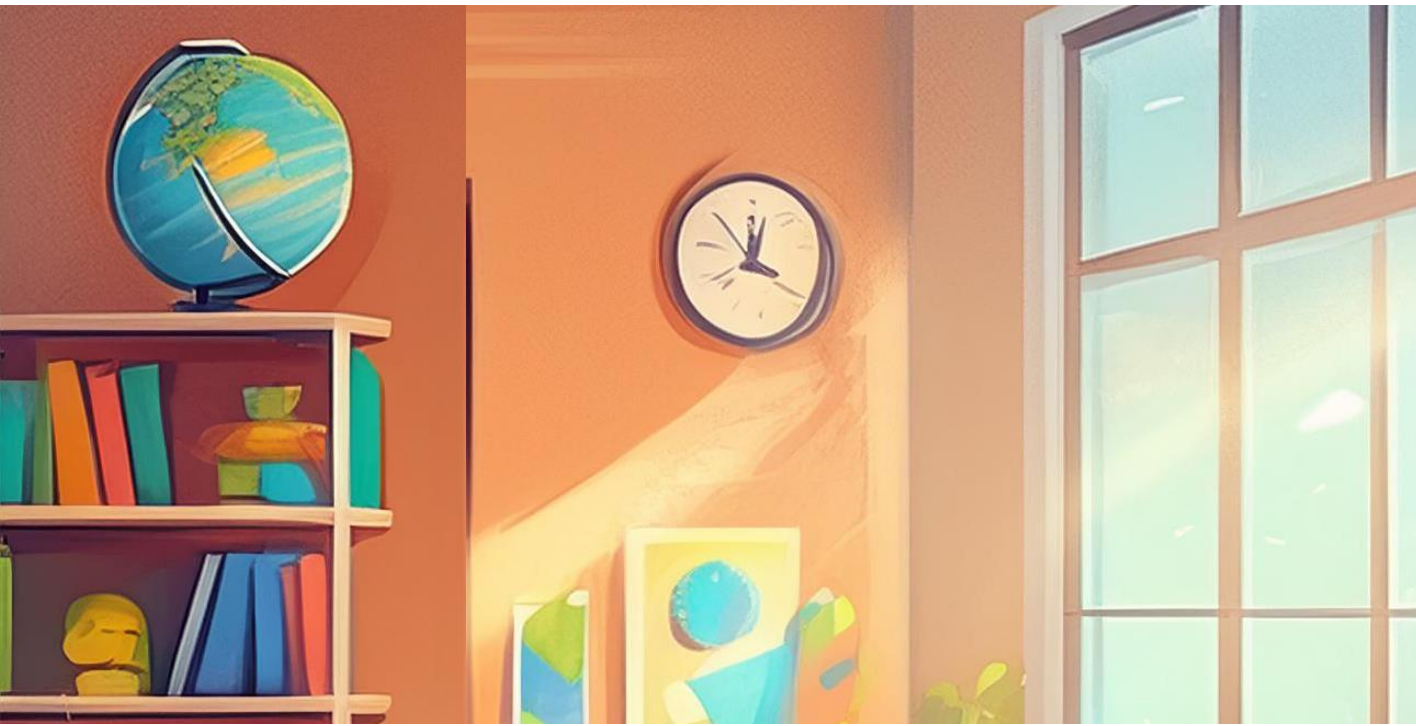
Vuosikellot voi tulostaa tai täyttää sähköisenä, jolloin ne tulee ladata omalle koneelle.

Laaja-alaiseen vuosikelloon (Vuosikello 1) on merkitty omat taulukot tavoitteille sekä teemoille ja sisältöalueille.

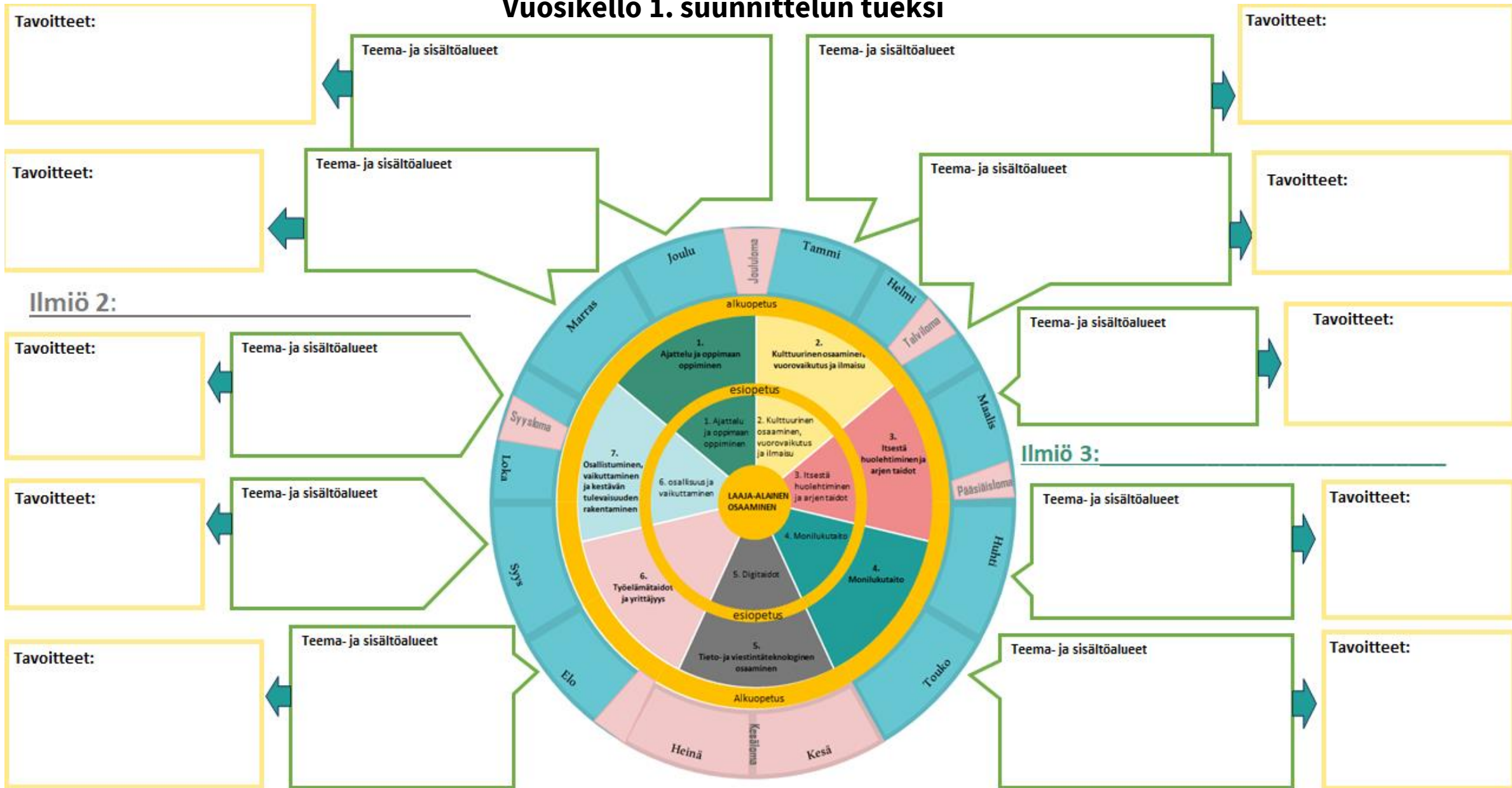
Pääsette täyttämään näitä taulukoita seuraavasti:

Avaa vuosikello 1. PowerPoint- ohjelmassa

- Valitse vasemmasta yläreunasta ”Lisää”
- Valitse oikeasta yläreunasta ”Tekstiruutu”
- Klikkaa hiirellä sen tavoite tai teema- ja sisältöalueruudun kohdalla, johon haluat lisätä tekstiä

Vuosikello 1. suunnittelun tueksi

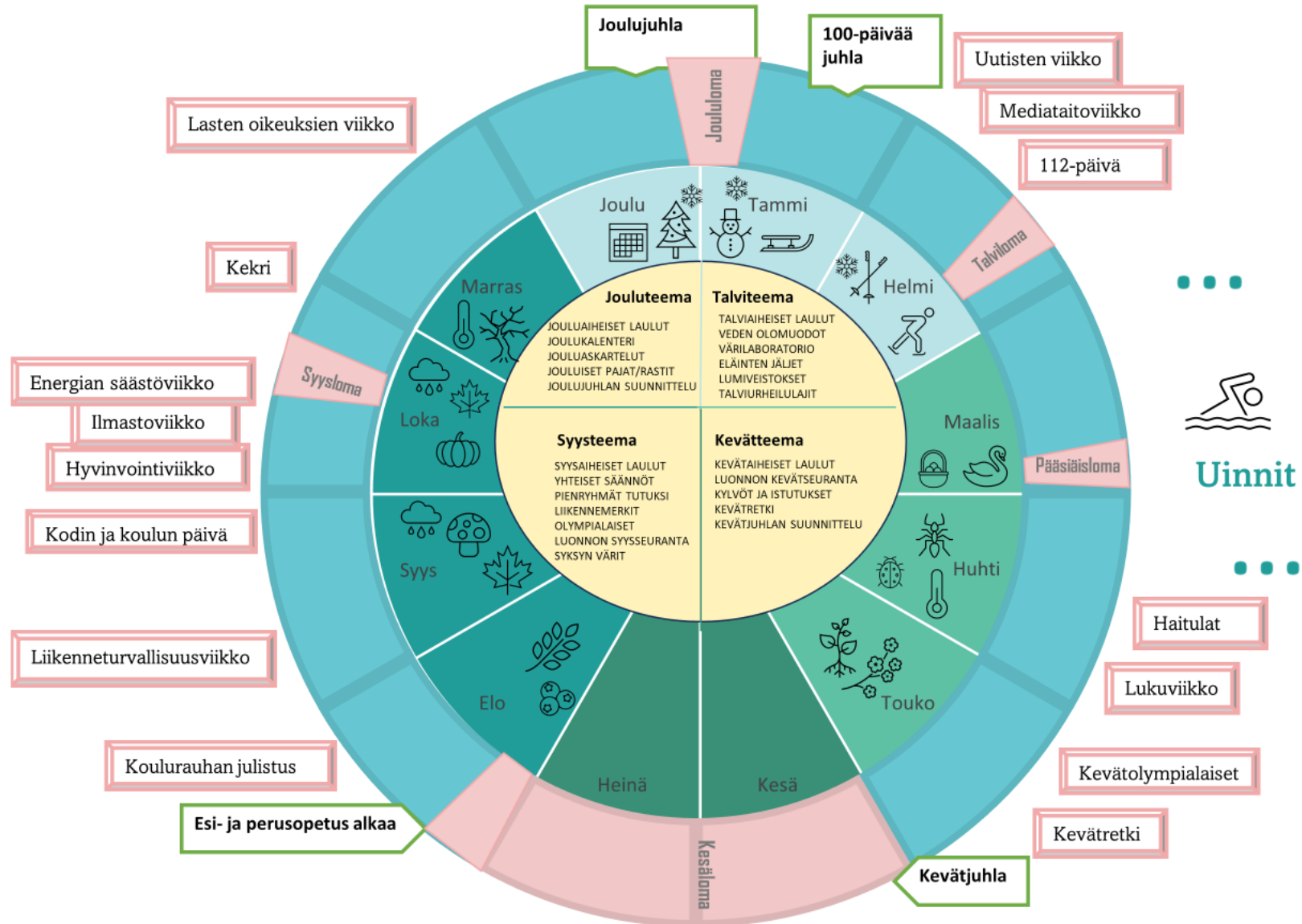
Ilmiö 2:

Ilmiö 3:

Ilmiö 1:

Ilmiö 4:

Vuodenkiertoon perustuva vuosikello suunnittelun tueksi

Esimerkki opetussuunnitelmien yhdistämisestä

SUK ja Kielen rikas maailma

Tavoitteet ja sisältöalueet:

SUK:

- Lukutaidon kehittymisen tukeminen
- Tekstin tuottaminen ja kielen tutkiminen leikinomaisesti
- Vuorovaikutustaitojen kehittäminen (Pops, 2014.)

Kielen rikas maailma:

- Lukutaidon kehittymisen tukeminen
- Kirjoitettuun tekstiin tutustuminen, sen tutkiminen ja tekstin tuottaminen leikin avulla oman taitonsa mukaisesti
- Vuorovaikutustaitojen kehittäminen. (Eops, 2014.)

Tehtävä:

1. Jakaudutaan kolmen hengen pienryhmiin (eskari, ykkönen ja kakkonen). Jokainen kolmikko saa tehtäväpaperin ja kynän.
2. Kolmikko yrittää heittää viivalta hernepussin koriin nro 1. Heittelyä jatketaan niin pitkään, kunnes joku kolmikon jäsenistä onnistuu.
3. Kolmikko hakee tehtävälapun korista nro 2 . Lapussa lukee mikä sana kolmikon tulee muodostaa, esim. KISSA.
4. Kolmikko hakee korista nro.3 irtokirjaimia (tai tavuja) ja muodostaa niistä annetun sanan KISSA. Kun sana on valmis, yksi kolmikosta kirjoittaa sanan paperille kohtaan yksi.
5. Kolmikko palauttaa lapun ja irtokirjaimet oikeisiin koreihin ja aloittaa tehtävän alusta. Nyt irtokirjaimista muodostettu sana kirjoitetaan tehtävälappuun numeron kaksi kohdalle. Sanoja on yhteensä kolme, jolloin kaikki halukkaat pääsevät vuorollaan kirjoittamaan. Jos joku ei vielä osaa kirjoittaa, muut kolmikosta voivat auttaa esim. kertomalla sanaan tulevat kirjaimet.

Esimerkki opetussuunnitelmien yhdistämisestä

Matematiikka ja Tutkin ja toimin ympäristössäni

Tavoitteet ja sisältöalueet:

Matematiikka:

- Matematiikan oppiminen eri aisteja hyödyntäen
- Matemaattisen ajattelun kehittäminen ja matemaattisen ajattelun ilmaisu suullisesti, kirjallisesti ja piirtäen sekä kuvia tulkiten (Pops, 2014.)

Tutkin ja toimin ympäristössäni:

- Matematiikkaan tutustuminen yhdessä toimien ja eri aisteja hyödyntäen
- Omien matemaattisten taitojen kehittämiseen kannustaminen (Eops, 2014.)

Tehtävä:

1. Jakaudutaan kolmen hengen pienryhmiin (eskari, ykkönen ja kakkonen).
2. Kolmikko käy hakemassa numerolapun aikuisen pyytämällä tyylillä (takaperin kävellen, hyppiä, mahdollisimman korkeana, mahdollisimman matalana...) ja etsii tilasta jotakin esinettä yhtä monta kuin lapussa oleva numero näyttää.
3. Kolmikko muodostaa numeron käyttäen apuna lankaa, kyniä, kumeja, leluja...
4. Palautetaan numerolappu ja tavarat ja aloitetaan alusta.

Vaihe 4. Lasten ryhmittelyt

Suunnittelun tueksi:

- Kenen/ keiden tarpeesta ryhmittelyä tulee tarkastella?
- Millaisia tiloja meillä on käytössä? Huomioikaa laajasti kaikki oppimisympäristöt
- Keitä aikuisia on toiminnassa mukana? (esi- ja alkuopettajat, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen erityisopettajat, koulunkäynninohjaajat, lastenhoitajat, S2- opettaja, koulumummit- ja vaarit)
- Miten lapsi hyötyy ryhmittelystä?
- Minkälaista toimintaa tukee samanaikaisopetus ja milloin on järkevää jakaantua?
- Millaisia ryhmittelyperusteita voisitte hyödyntää?

Millaisia tarpeita ryhmässänne on, kun tarkastelette asiaa:

- motoristen taitojen kannalta?
- sosiaalisten taitojen kannalta?
- lukutaidon kannalta?
- liikkumisen kannalta?
- oppimisen taitojen kannalta?
- erityisopetuksen kannalta?
- ketkä tarvitsevat paljon huomiota?
- ketkä jäävät vähemmälle huomiolle?

Tuen huomioiminen pienryhmiä muodostettaessa

Joustavassa esi- ja alkuopetuksessa tuen tasot ja niiden muodot ovat samat, kuin muussakin opetuksessa ja toiminnassa.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Jos yleinen tuki ei riitä, siirrytään tehostettuun tukeen, jossa tuen tarve kartoitetaan pedagogisen arvion avulla. Mikäli tehostetussa tuessa tarjottu tuki todetaan riittämättömäksi, tehdään lapsesta pedagoginen selvitys ja opetusta annetaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti (HOJKS).

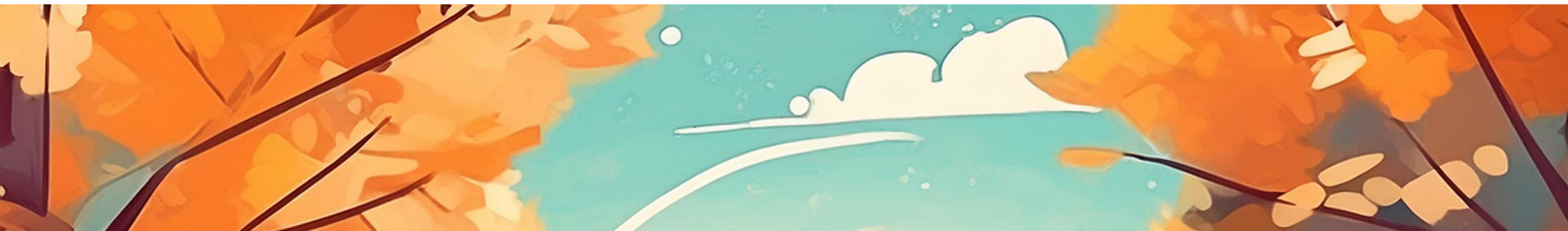
Joustavassa esi- ja alkuopetuksessa lapsen tuen tarpeisiin vastataan mm. pienryhmien avulla. Pienryhmät muodostetaan huomioiden lasten vahvuudet, taitotaso, persoonallisuus, tahtisuus sekä tuen tarve siten, että ne omalta osaltaan helpottavat lapsen integroitumista ryhmiin.

Toimiminen pienissä ryhmissä rohkaisee vastavuoroiseen kommunikointiin myös lapsia, joilla on haasteita kieli- ja vuorovaikutustaidoissa.

Joustavien pienryhmien tarkoituksena on tarjota lapsille osallistavaa ja lapset yksilötasolla huomioivaa kasvatusta ja opetusta, jossa jokaisella lapsella olisi mahdollisuus saavuttaa pystyvyyden, onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunteita.

Vaikka pienryhmätoiminta nähdään yleensä lasten osallisuutta lisäävänä tekijänä, voi se jossain tapauksessa myös rajoittaa sitä. Näin voi käydä, mikäli ryhmien kokoonpanoa ja käyttötarkoitusta ei suunnitella tarkkaan.

Lapsen laittamista pienryhmään vain rauhoittamismielessä tulisi harkita tarkoin, sillä mikäli lapsi ei tunne oloaan hyväksytyksi ja turvallisiksi ryhmän lasten kanssa, ei hänen kokemuksensa ole osallinen. (Leinonen 2014, 29.)

Esimerkkejä kolmikoiden/ pienryhmien muodostamiseen

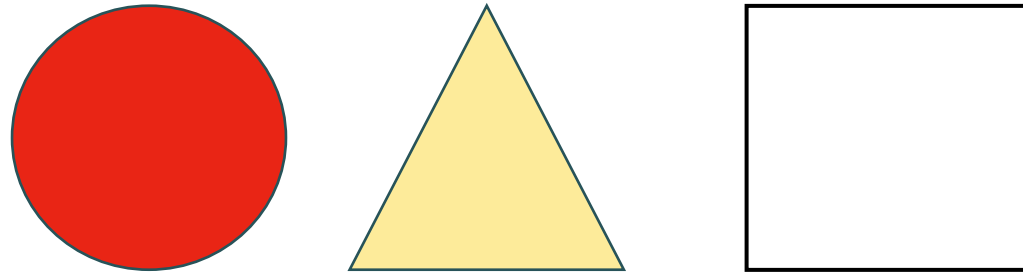
Jokaisesta lapsesta tehdään pieni kortti, jossa väri tai muoto kuvaavat lasta. Kortin toiselle puolelle kirjoitetaan lapsen nimi. Tämä on karkea jaottelu, jotta näette, millaisia tarpeita ryhmässänne on.

Värit kuvaavat temperamenttia ja tuen tarvetta:

punainen – sähkökkä, äänekkäs, tarvitsee paljon ohjausta

keltainen – ei erotu joukosta, hyvät työskentelytaidot muiden kanssa

valkoinen – vetäytyvä, tarvitsee tukea ja rohkaisua

Muodot kuvaavat kehityksen tai oppimisen tilannetta ja tuen tarvetta:

ympyrä – edistynyt

kolmio – tarvitsee tukea (jossain kehityksen tai oppimisen osa-alueessa)

neliö - keskitaso

Lukiryhmät

Esimerkki lukiryhmistä temperamentin ja osaamisen mukaan:

Matematiikka

Esimerkki matematiikan ryhmittelystä temperamentin ja osaamisen mukaan:

Toimintataulu

Viereisessä kuvassa on esimerkki ryhmäjakotaulukosta, jossa lapset on jaettu kolmeen isompaan ryhmään.

A: Aavikkoketut

B: Biisonit

C: Chilen pussirotat

Ryhmät on muodostettu oppimistyylien ja oppimisen tavoitteiden mukaan.

Jokaisessa ryhmässä on eskarilaisia, 1.- ja 2. -luokkalaisia.

Ryhmäjaot ovat näkyvillä eteisen ikkunassa. Taulukosta lapset voivat myös tarkistaa missä tilassa he oman ryhmänsä kanssa ovat ja mitä he siellä tekevät.

Ryhmä A:

Aavikkoketut ovat maanantaina 1.luokassa, jossa tehdään lajitunnistusta pienryhmissä.

Tiistaina Aavikkoketut siirtyvät tekemään joukkuepelejä saliin.

Keskiviikkona Aavikkoketuilla on kehorytmejä ja kevätlauluja metsässä.

Tässä esimerkissä jokainen lapsiryhmä käy yhden viikon aikana kolmessa eri pajatoiminnassa.

RYHMÄJAOT

MAANANTAI

A- RYHMÄ: AAVIKKOKETUT

KERTTU	JADE	EDEN
SEELA	HELI	CLARISSA
ISLA	MOONA	JOSEFINA
AVA	TAISTO	ROSE
KRISTA	HERMANNI	MARTTI
MIRO	JUSTUS	WILLE
BRUNO	TOMI	JOHANNES
VALO	FIONA	LEEVI

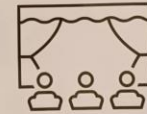
1. LUOKKA

LAJITUNNISTUS PIENRYHMISSÄ

B- RYHMÄ: BISONIT

ANNIKA	JOEL	NEELA
TIINA	URHO	SINI
NEMO	SAIMI	ELLA
LUKA	ALEXANDER	IA
JANNA	AURA	CHARLOTTA
JASMIN	METTE	TEIMUR
TUURE	ELENA	NOA
PII	MELINA	OLLI
ELISE	LEO	VEIKKA

SALI

JOUKKUEPELIT

C- RYHMÄ: CHILENPUSSIROTAT

KIIA	ERIN	NOMI
JOHANNA	SAVANNAH	ADESSA
TIIA	LIISA	JARI
JIMI	PATRIC	TEEMU
AATOS	SOLA	MIMI
ATTE	RISTO	AKU
LIISA	JERE	VALTTERI
VERNA	CASPER	VILI
OKKO	VIVIAN	MAX
YOLANDA		

METSÄ

KEHORYTMIT JA KEVÄTLAULUT

Opettajien ja kasvattajien vinkit toimiviin käytäntöihin

- **Kolmikot/ triot:** eskari, 1. lk. ja 2.lk.
- Muuttumattomat ryhmät
- Ryhmissä taidoiltaan eri tasoisia lapsia, jolloin he voivat auttaa toisiaan
- Jokaiseen ryhmään yksi lukutaitoinen
- **Lasten kiinnostuksen kohteiden** huomiointi ja rikastaminen

- Lasten innostaminen heitä kiinnostavan asian ympärille
- Jokaiselle jotain helppoa ja vaikeaa
- **Eriyttäminen**, esim.:
 - a) piirrä
 - b) kirjoita sana
 - c) kirjoita kokonaisella virkkeellä
- Oppimispelit, joissa eriyttäminen tapahtuu itsestään:

kirjainpelit, joissa riittää kirjainmerkin tuntemus mutta virketason lukijakaan ei kyllästy. Vastaavat matematiikkapelit, joissa numeromerkin tai lukumäärän tuntemus riittää, mutta laskutaitoinenkin jaksaa pelata.

- **Ohjeistuksen huolellinen suunnittelu**
- **Toiminnallisuus opetuksessa**

- Havainnollistaminen
- **Yhteinen aloitus ja ohjeistus -> jakautuminen kolmikoihin**
- Liikunnalliset leikit ja metsätoiminta
- Musiikki ja käsityöt/ kuvaamataito
- Teematyöskentely jaksoissa
- Eskareilla on pidempi ruokailu, jolloin hitaammat koululaiset voivat jäädä eskariryhmän aikuisten valvontaan -> yhteistyö
- Valmiit ryhmät helpottavat liikkumista -> ei tarvitse miettiä sijoittumista tai jakaantumista joka kerta erikseen
- Ulkoluokassa kolme eri porukkaa eri kohdassa metsää/pihaa.

Vaihe 5. Vastuut ja roolitukset

Kun toiminta muuttuaa ketterästi muotoaan tarpeiden mukaan, työyhteisö toimii asiakasohjautuvasti, ohjaten ihmisiä ja tekemistä sinne, missä niitä tarvitaan.

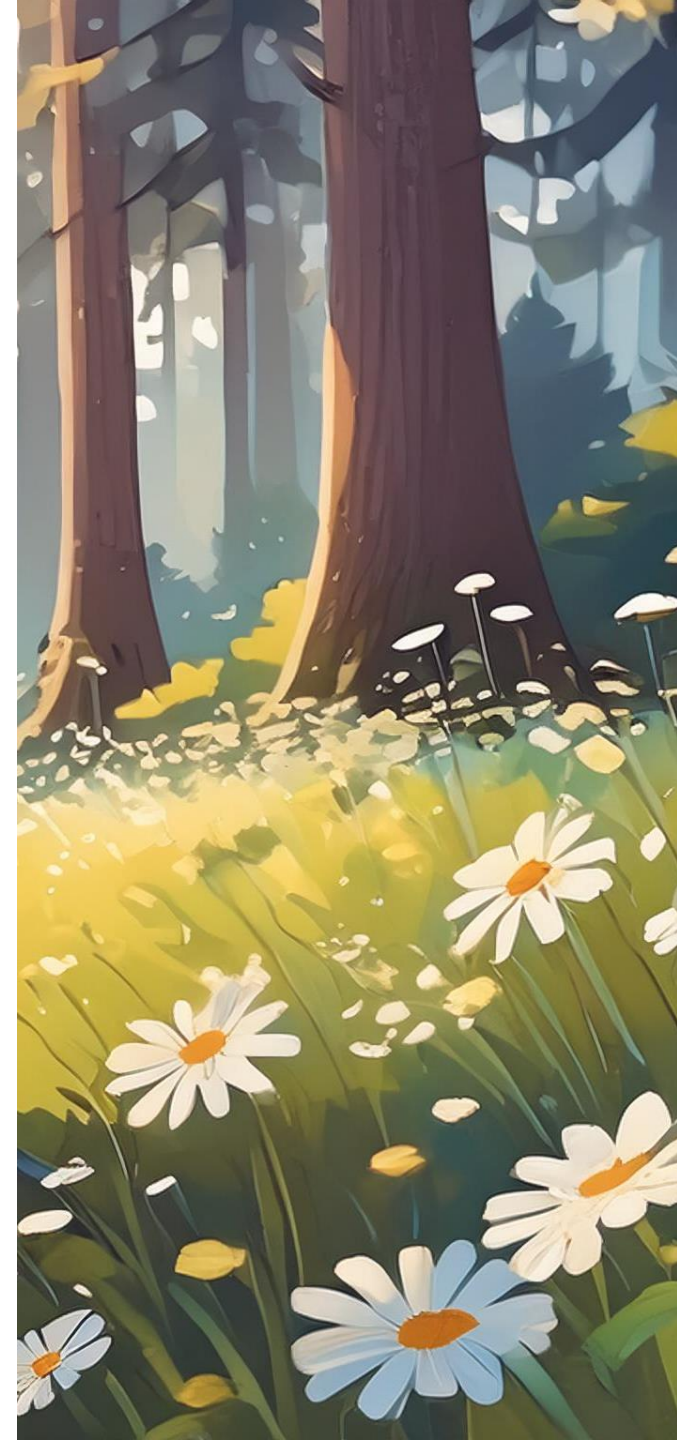
Yhteisöohjautuvuudessa ihmisten työtehtävät mukautuvat tilanteeseen ja työt tukevat toisiaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ihmiset ovat valmiita ajoittain joustamaan työnkuvastaan. Ajatus ei silti ole, että työpaikan toiminta tai organisointi muuttuu jatkuvasti täysin, vaan että **olla on valmiita toimimaan tarkoituksenmukaisesti, ja hyödynnetään koko yksikön voimavaroja joustavasti.** (Yhteisöohjautuvuus, 2023.)

Työtehtäviä voidaan siis jakaa jokaisen tiimiläisen osaamisen ja vahvuuksien mukaisesti. Jotta työyhteisöllä on käytettävänä koko tiimin osaamispotentiaali, palataan taas portaan 1. vaiheeseen, eli keskustelun tärkeyteen.

Suunniteltaessa toimintaa on hyvä miettiä vastuut ja roolitukset etukäteen sekä kirjata ne niin, että kaikilla tiimin jäsenillä on pääsy niihin. Kannattaa siis kirjata ylös:

- tilat, joissa toimitaan
- lapsiryhmät
- aikuisten paikat
- suunnittelu- ja toteutusvastuut
- materiaalien kokoaminen

Jokainen vastaa itse siitä, että on tehtävien tasalla.

7. Kolmen vuoden kiertomalli

Kolmen vuoden kiertomallin tarkoituksena on **yhdistää esi- ja alkuopetuksen tavoitteet ja sisällöt niin, että kolmen esi- ja alkuopetusvuoden aikana esi- ja alkuopetukselle asetetut tavoitteet toteutuvat.**

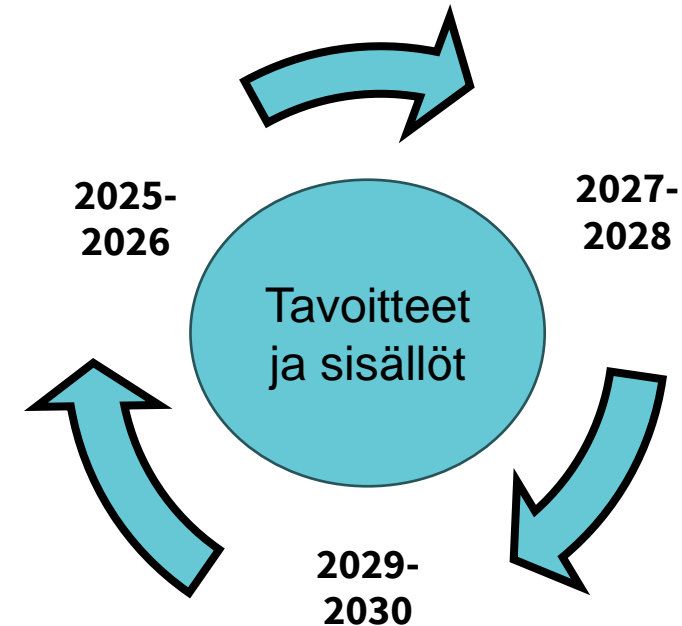
Tavoitteet ja sisällöt on koottu Esiopetuksen opetussuunnitelmasta (2016) sekä 1. ja 2. luokkien Perusopetuksen opetussuunnitelmasta (2014).

Kolmen vuoden kiertomallia kannattaa hyödyntää suunnittelun tukena varsinkin silloin, kun yhteistyötä tehdään päivittäin. Näin taataan opetussuunnitelmien toteutuminen 2-4 esi- ja alkuopetusvuosien aikana.

Esimerkkeihin on koottu alkusyksyn tavoitteita ja sisältöjä, joita voi muokata jokaisen joustavan esi- ja alkuopetusryhmän toimintaan ja opetukseen sopiviksi.

Jokainen oppimiskokonaisuus linkittyy yhteen sisällöiltään saman vuoden aikana.

- Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme + ympäristöoppi
- Kielen rikas maailma + suomen kieli ja kirjallisuus
- Tutkin ja toimin ympäristössäni + matematiikka
- Kasvan ja kehityn + liikunta
- Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki

Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme + ympäristöoppi – alkusyksy

2024-2025 Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme + YM		2025-2026 Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme + YM		2027-2028 Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme + YM	
TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT
Kaveritaidot Ystävyys, toisen kunnioittaminen	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmäytymis- ja tutustumisleikit 	Kaveritaidot	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmäytymis- ja tutustumisleikit 	Kaveritaidot	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmäytymis- ja tutustumisleikit
Minä yhteisössä Lasten osallisuuden vahvistaminen, sääntöjen laadinta ja kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> Omista ja yhteisistä tavaroista huolehtiminen Sääntöleikkejä Viikonpäivät, kuukaudet, vuodenaajat 	Järvenpää kotikaupunkina, rakennettu ympäristö ja luonnonympäristö	<ul style="list-style-type: none"> Retket, kirjasto, kulttuurihistorialliset kohteet 	Oma asuinalue tutuksi	<ul style="list-style-type: none"> Retket, pihakartat Juomaveden alkuperä Vesitutkimukset Luokan ja oma vedenkäyttöseuranta
Lähiympäristö	<ul style="list-style-type: none"> Retket lähiympäristössä Liikennemerkkit- ja säännöt 	Karttaan tutustuminen	<ul style="list-style-type: none"> Karttamerkit, kuvasuunnistus 	Liikkuvan laitteen kokeilu	<ul style="list-style-type: none"> Pyörän huolto Pyörillä liikkuvan laitteen rakentaminen
Kestävä elämäntapa Vastuullinen toiminta	<ul style="list-style-type: none"> Ekologinen kestävä kehitys 	Kestävä elämäntapa	<ul style="list-style-type: none"> Luonnonsuojelu 	Kestävä elämäntapa	<ul style="list-style-type: none"> Lähiyhteisön hyvinvoinnin edistäminen

Kielen rikas maailma + suomen kieli ja kirjallisuus - alkusyksy

2024-2025 Kielen rikas maailma + suomen kieli ja kirjallisuus		2025-2026 Kielen rikas maailma + suomen kieli ja kirjallisuus		2027-2028 Kielen rikas maailma + suomen kieli ja kirjallisuus	
TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT
<p>Vuorovaikutus</p> <p>Ohjataan kertomaan, keskustelemaan, eläytymään, ymmärtämään, muistamaan kuulemaansa sekä rakentavaan ja vastuulliseen vuorovaikutukseen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kertominen, kysyminen, osallistuminen 	<p>Vuorovaikutus</p>	<ul style="list-style-type: none"> Mielipiteiden esittäminen Käytöstavat Leikkeihin osallistuminen 	<p>Vuorovaikutus</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ympäristön kielellinen jäsentäminen ja nimeäminen Tiedon hankinta ja jakaminen
<p>Lukeminen ja kirjallisuus</p> <p>Tuetaan lasten kielellisten taitojen kehitystä, kielen rakenteiden, muodon, ilmiöiden havaitsemista ja käsitteellistämistä</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kirjat ja runot: ystävyys Kirjain-, tavu- ja sanaleikit: omat nimet Puhutun ja kirjoitetun kielen havainnointi, tutkiminen ja kokeilu Viikonpäiväkuukausilorut Lukutaito 	<p>Lukeminen ja kirjallisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> Tekstien tutkiminen ja lukeminen Tekstit syksystä ja syksyn sadosta; sadut, runot, tietotekstit Kirjastovierailu Syksyn asioiden alkukirjaimet, tavut, nimet, pienet tarinat Lukutaito 	<p>Lukeminen ja kirjallisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> Vesiaiheet kuva-, tieto- ja satukirjat tutkien ja lukien Monilukutaito; karttasymbolit ja niiden merkitys Kartta: teiden ja katujen nimet, symbolit /kuvaluku Lukutaito
<p>Kirjoittaminen</p> <p>Leikillinen kirjoittaminen ja omien tekstien tuottaminen, kirjoittamisen perustaidot (Eops, OPS)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kynäote, asento, silmän ja käden koordinaatio Pienet ja isot kirjaimet Säännöt kuvin ja kirjoitettuna 	<p>Kirjoittaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kirjainten, tavujen, sanojen ja tekstien tunnistaminen ja tuottaminen Puhutun kielen muuttaminen kirjoitetuksi kieleksi 	<p>Kirjoittaminen</p>	<ul style="list-style-type: none"> Aakkoset Kielellisen tietoisuuden kehittyminen Tutkimusten kirjaaminen kuvin ja tekstinä

Tutkin ja toimin ympäristössäni + matematiikka - alkusyky

2024-2025 Tutkin ja toimin ympäristössäni + matematiikka		2025-2026 Tutkin ja toimin ympäristössäni + matematiikka		2027-2028 Tutkin ja toimin ympäristössäni + matematiikka	
TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT
<p>Luvut ja laskutoimitukset</p> <p>Lähtökohtana lapsille tuttuja ja kiinnostavia aiheita ja ongelmia. Tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Havainnoidaan, tutkitaan, kokeillaan ja päätellään. Tuetaan myönteistä asennetta matematiikkaa kohtaan, tärkeänä työtapana pedagogisesti ohjatut leikit ja pelit. Hyödynnetään eri aisteja, ilmaistaan matemaattista ajattelua konkreettisin välinein, suullisesti, kirjallisesti ja piirtäen sekä tulkiten kuvia. (Eops, OPS)</p>	<ul style="list-style-type: none">• Lukukäsitteen kehittyminen• Lukujonot• Geometria• Yhteen ja vähennyslasku 0-10 0-100	<p>Luvut ja laskutoimitukset</p>	<ul style="list-style-type: none">• Tutustuminen mittayksiköihin• Luokittelu• Lukumäärien vertailu• Yhteen ja vähennyslasku 0-10 0-100	<p>Luvut ja laskutoimitukset</p>	<ul style="list-style-type: none">• Lukumäärät• Numeromerkit• Mittaaminen eri tavoin• Vesitutkimukset, tilavuus• Nimeäminen• Yhteen ja vähennyslasku 0-10 0-100

Kasvan ja kehityksen + liikunta - alkusyksy

2024-2025 Kasvan ja kehityksen + liikunta		2025-2026 Kasvan ja kehityksen + liikunta		2027-2028 Kasvan ja kehityksen + liikunta	
TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT
<p>Taitojen harjoittelu</p> <p>Luodaan pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä lasten terveysosaamiselle ja turvataidoille. Yhdessä tehden sosiaalisten taitojen kehittämistä sekä liikuntaan liittyvien myönteisten kokemusten vahvistamista. (Eops, OPS)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liikkumistaidot • Välineenkäsittely-taidot • Hienomotoriset taidot • Havaintomotoriset taidot • Vesiliikunnan huomiointi lukuvuosisuunnittelussa • Ryhmäytymisleikkejä ja -pelejä pihalla ja lähiluonnossa (yhteiset sopimukset, positiivinen ilmapiiri ja kannustus) • Kävelyä liikenteessä, retket ja monipuolista liikuntaa sisältävät liikuntaradat lähimetsässä (motoriset perustaidot) 	<p>Taitojen harjoittelu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liikkumistaidot • Välineenkäsittelytaidot • Hienomotoriset taidot • Havaintomotoriset taidot • Vesiliikunnan huomiointi lukuvuosisuunnittelussa • Ryhmäytymisleikkejä ja -pelejä pihalla ja lähiluonnossa (yhteiset sopimukset, positiivinen ilmapiiri ja kannustus) • Liikkuminen kartan kanssa kaupungissa ja luonnossa (turvallisuus, ympäristön havainnointi, tutustuminen karttamerkkeihin ja erilaisiin karttoihin liikunnan aikana) 	<p>Taitojen harjoittelu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liikkumistaidot • Välineenkäsittelytaidot • Hienomotoriset taidot • Havaintomotoriset taidot • Vesiliikunnan huomiointi lukuvuosisuunnittelussa • Ryhmäytymisleikkejä ja -pelejä pihalla ja lähiluonnossa (yhteiset sopimukset, positiivinen ilmapiiri ja kannustus) • Kuva- tai viuhkasuunnistus tutuissa liikuntapaikoissa (rakennettu /rakentamaton) • Retket ja monipuolista liikuntaa sisältävät liikuntaradat lähimetsässä (motoriset perustaidot)

Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki - alkusyksy

2024-2025 Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki		2025-2026 Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki		2027-2028 Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki	
TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT
<p>Kuvataide ja ilmaisu</p> <p>Luodaan edellytyksiä omakohtaiselle suhteelle kuvataiteeseen ja muuhun visuaaliseen kulttuuriin. Hyödynnetään toiminnallisuutta ja leikinomaisuutta, harjoitellaan erilaisia ilmaisun taitoja. (Eops, OPS)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Piirtäminen ja maalaaminen • Kuvien tekeminen, tulkinta ja arviointi • Luonnon- ja kierrätysmateriaalit • Liikennemerkkit, koulureppuni, minä ja perhe (erilaiset tekniikat) 	<p>Kuvataide ja ilmaisu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Piirtäminen ja maalaaminen • Kuvien tekeminen, tulkinta ja arviointi • Luonnon- ja kierrätysmateriaalit • Kotini / kotikaupunkini (lyijykynä, puuvärit, liidut) • Lähiympäristön kuvakulttuurin tutkiminen (tallentaminen iPadilla ja muokkaus: luonnonmuodot/ rakennukset) 	<p>Kuvataide ja ilmaisu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Piirtäminen ja maalaaminen • Kuvien tekeminen, tulkinta ja arviointi • Luonnon- ja kierrätysmateriaalit • Koti-reittini esi- ja alkuopetukseen eri tekniikoin

Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki - alkusyksy

2024-2025 Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki		2025-2026 Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki		2027-2028 Ilmaisun monet muodot + kuvataide, käsityö, musiikki	
TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT	TEEMA	SISÄLLÖT
Käsityö Hyödynnetään mielikuvitusta, tarinoita, draamaa, leikkiä, pelejä sekä luonnon- ja rakennettua ympäristöä. (Eops, OPS)	<ul style="list-style-type: none"> • Töiden suunnittelu ja toteutus • Leikkaaminen • Liimaus • Punonta (ystävyyssnauhat) • Kehyskudonta (istuinaluset kierrätysmateriaaleista) • Rakentelu 	Käsityö	<ul style="list-style-type: none"> • Töiden suunnittelu ja toteutus • Pehmeät materiaalit ja tekniikat • Lankatyöt (erilaisia pujotteluja ja pistelyä: kännykkäpussi, kirjanmerkki) • Kankaan painanta • Huovutus 	Käsityö	<ul style="list-style-type: none"> • Töiden suunnittelu ja toteutus • Kovat materiaalit ja tekniikat • Sahaus • Hionta • Mosaiikkityöt (vesiteema)
Musiikki Oppimisen ilo, luovaan ajatteluun rohkaiseva ilmapiiri, myönteiset musiikkikokemukset-, ilmaisu ja -elämykset (Eops, OPS)	<ul style="list-style-type: none"> • Monipuoliset- ja aistiset toimintatavat • Musiikkityyleihin tutustuminen • Äänen tason, keston, voiman ja soitinväriin havainnointi • Laulut • Äänenkäyttö • Liikennelaulut, tutustumisleikit ja -laulut 	Musiikki	<ul style="list-style-type: none"> • Monipuoliset- ja aistiset toimintatavat • Musiikkityyleihin tutustuminen • Äänen tason, keston, voiman ja soitinväriin havainnointi • Laulut • Keho- ja rytmisoittimet 	Musiikki	<ul style="list-style-type: none"> • Monipuoliset- ja aistiset toimintatavat • Musiikkityyleihin tutustuminen • Äänen tason, keston, voiman ja soitinväriin havainnointi • Laulut • Musiikillinen keksintä (luonnon äänet) • Musiikin käsitteet ja merkintätavat

8. Tilojen käyttö

Järvenpäässä tilojen käyttöä kehitetään erityisesti joustava esi- ja alkuopetustyöhuoneiden. Esiopetusryhmien tilat pyritään mahdollisuuksien mukaan järjestämään koulujen yhteyteen. Tämä mahdollistaa esi- ja perusopetuksen henkilökunnan tiiviin yhteistyön niin, että lapselle voidaan tarjota kulloistakin **kehitysvaihetta parhaiten palveleva oppimisympäristö myös opetusryhmää päivän aikana vaihtaen.**

Tilaratkaisuissa huomioidaan myös koulun ulkopuolella toimivien esiopetusryhmien mahdollisuus toimia koulun tiloissa esi- ja alkuopetuksen yhteistyösuunnitelman mukaisesti. (Järvenpään OPS, 2024.)

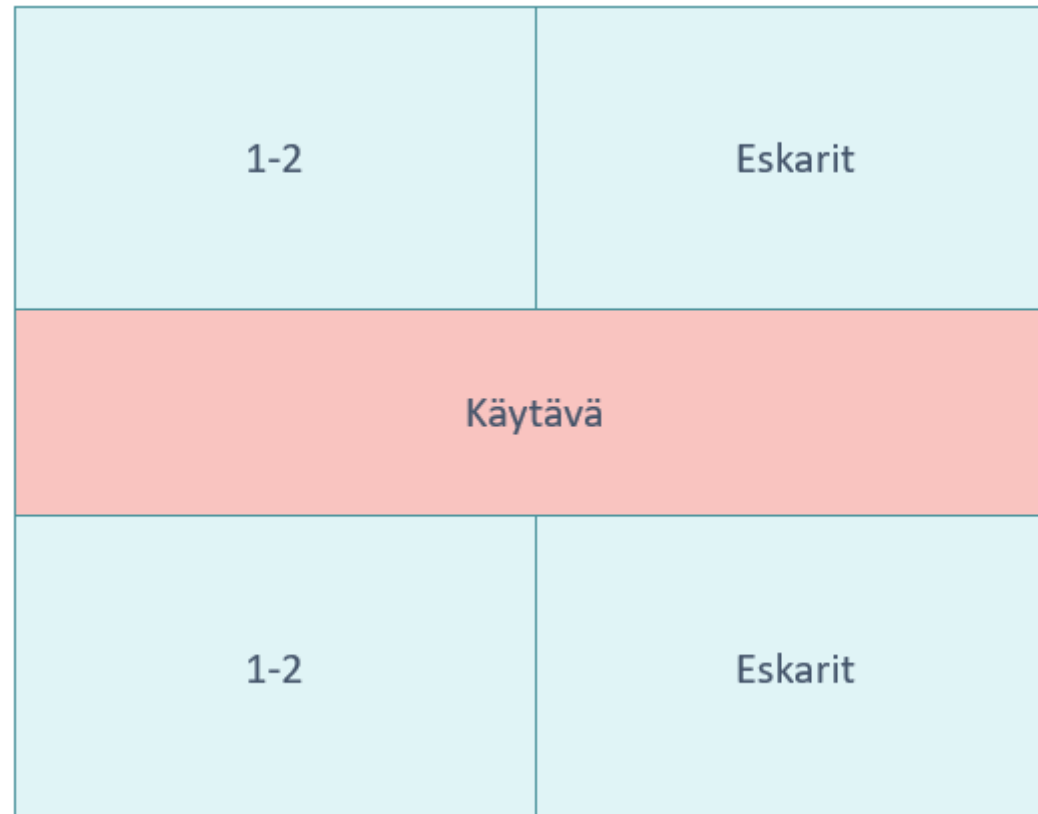
Opetusviraston raportin (2011) mukaan oppimisympäristöjen suunnitelmallinen rakentaminen ja arvioiminen yhdessä lasten kanssa esiopetuksen ja alkuopetuksen arjessa lisääisi kaikkien lasten osallisuuden ja vastuullisuuden kokemuksia.

Oppimisympäristöjä luotaessa on hyvä pohtia mm. seuraavia asioita:

- kuinka paljon kalusteita tarvitaan?
- missä tiloissa on tarkoituksenmukaista toteuttaa toimintaa?
- tarvitaanko esi- ja alkuopetuksen ”omia” tiloja?
- mitä oppimisympäristö kertoo lapsille?
- ovatko ryhmät, toiminta, siirtymät ja tilat selkeästi nähtävillä lapsille?

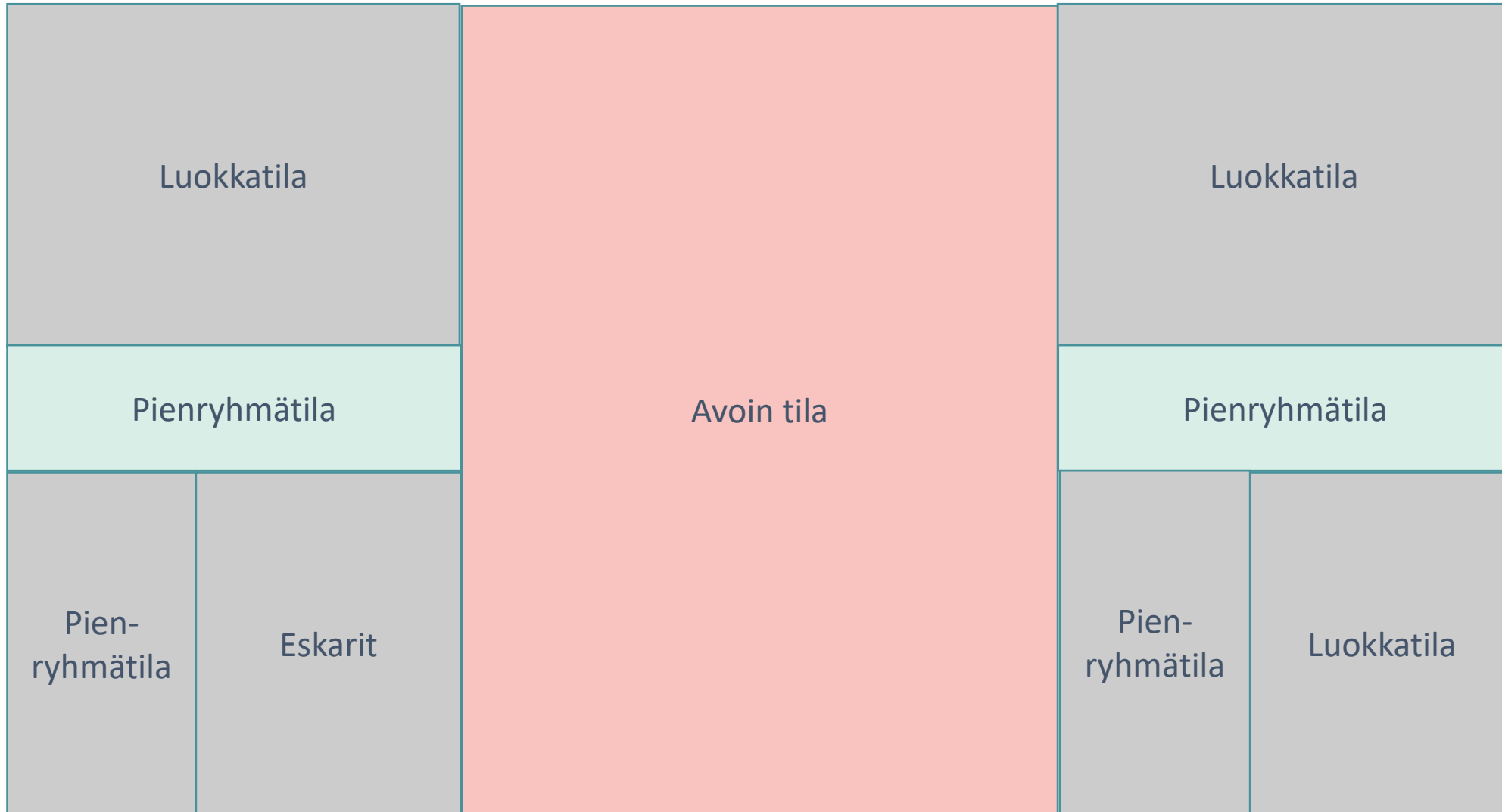
Joustava esi- ja alkuopetus; kiinni seinissä vai toiminnassa?

Erilaisia oppimisympäristöjä 1, perinteinen koulurakennus

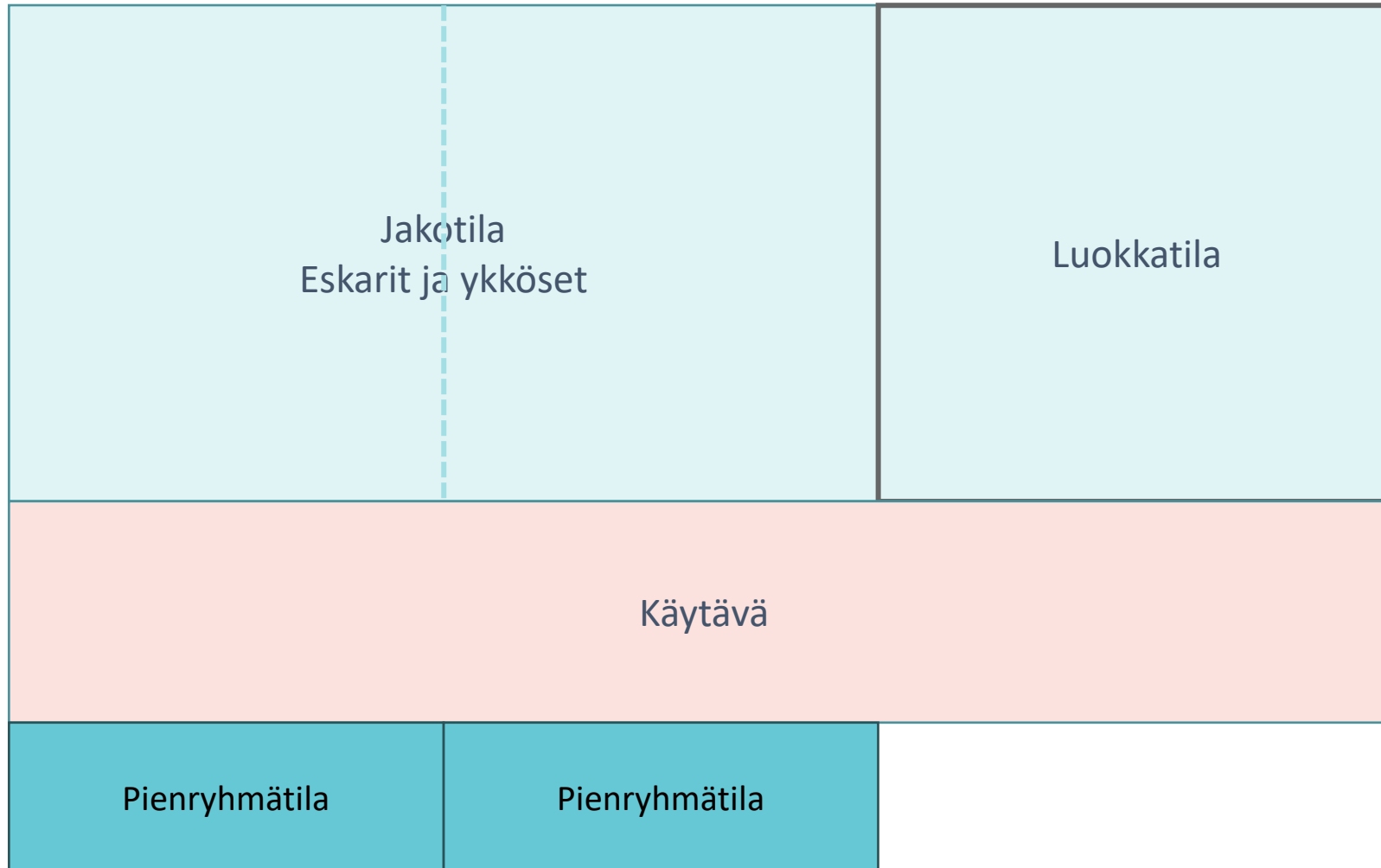
- Opetustilat vierekkäin
- Käytävätilojen hyödyntäminen
- Ei eriyttämistiloja
- Opetustilat usein reilunkokoisia
- Pienellä muutoksilla saa lisää muuntuvuutta

Erilaisia oppimisympäristöjä 2, avoin oppimisympäristö

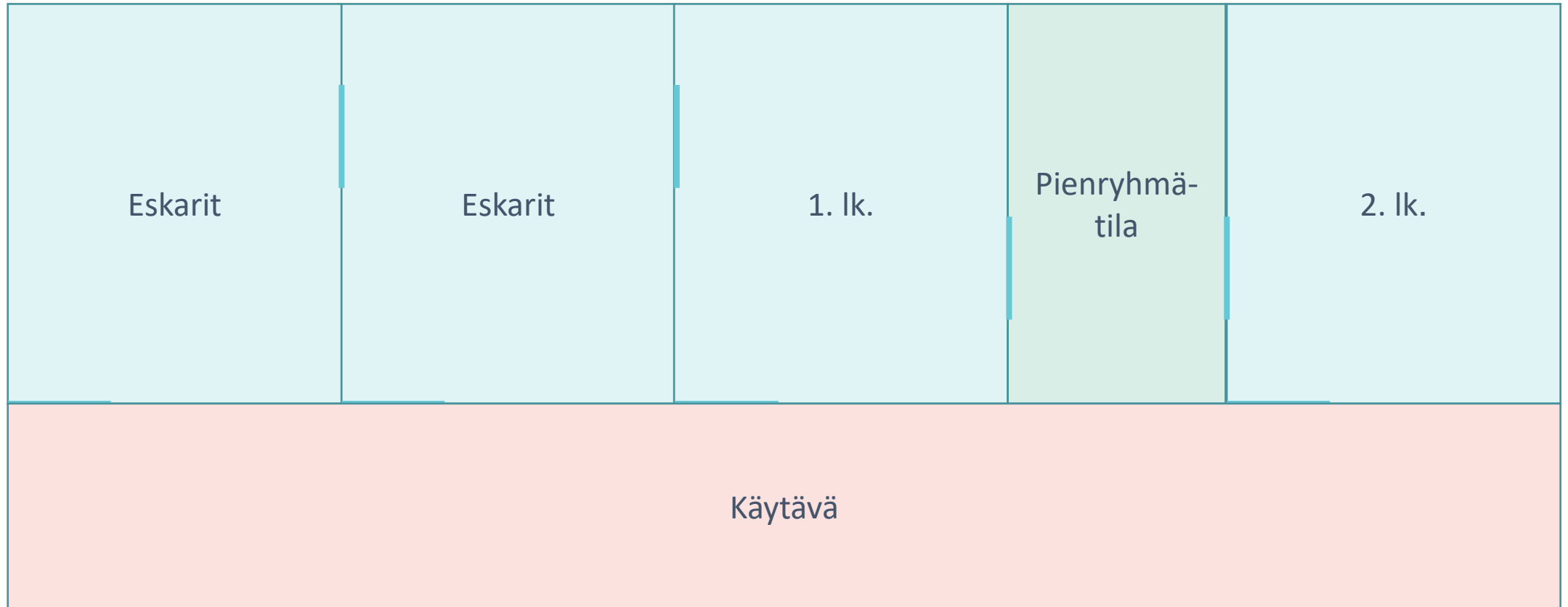
- Yhteistyö vaivatonta
- Toiminnan läpinäkyvyys
- Äänimaailma tuo haasteita
- Toiminnan rytmittämällä runsaasti tilaa
- Tilat muuntuvat toiminnan tarpeiden mukaisesti

Erilaisia oppimisympäristöjä, 3 solumallinen

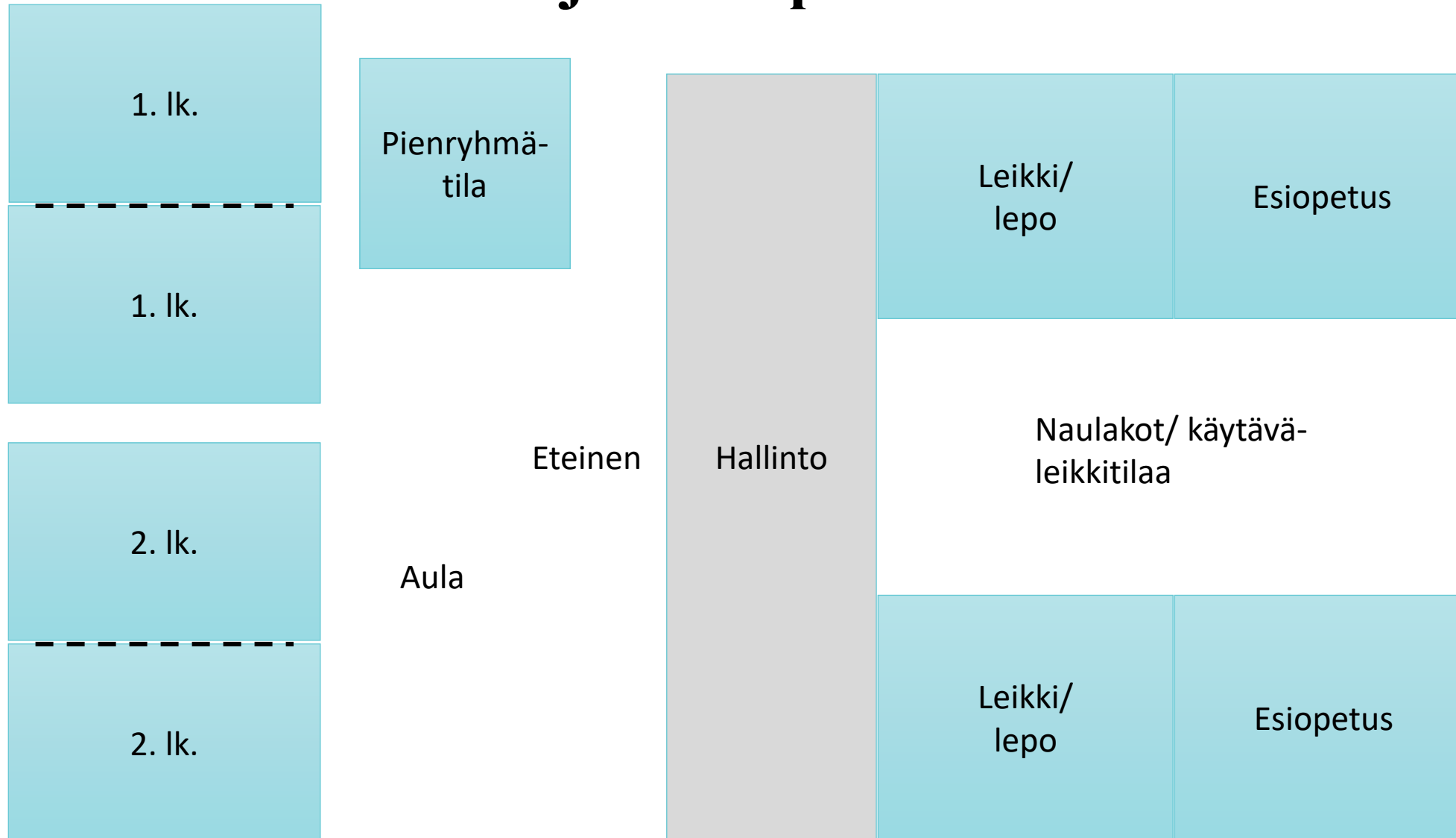
- Yhteistyö vaivatonta
- Runsaasti mahdollisuuksia jakaa pienryhmiä
- Porrastamisella lisätilaa
- Äänimaailma tuo haasteita
- Tilat muuntuvat toiminnan tarpeiden mukaisesti

Erilaisia oppimisympäristöjä, 4 kaikki luokkatilat samalla käytävällä

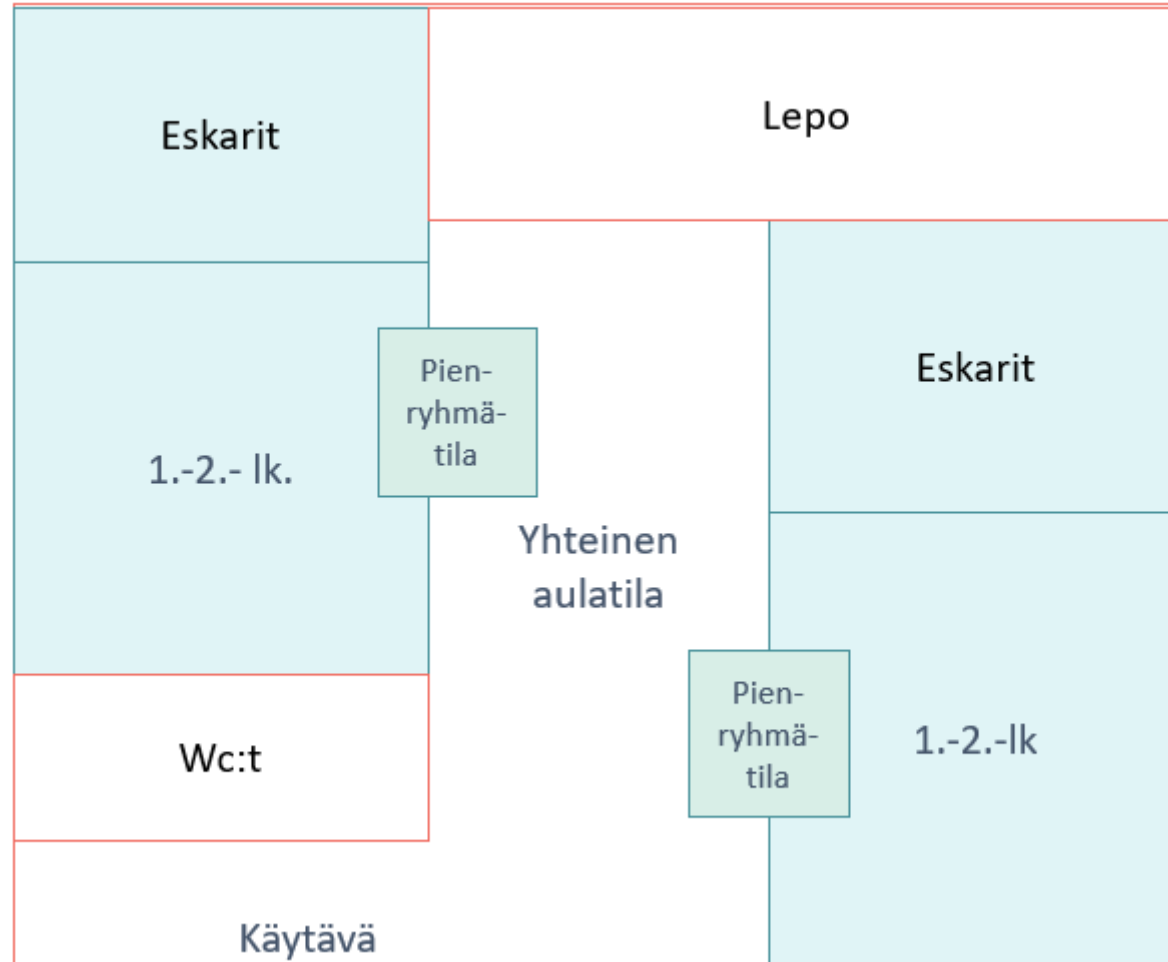
- Toimintatiloja lisäksi verstaasta, liikuntasalista, ulkoa ja sisääntuloaulasta
- Äänimaailma maltillinen
- Ei avoimia tiloja
- Oppimisympäristön kehittäminen ja pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen helpompaa

Erilaisia oppimisympäristöjä, 5 esi- ja alkuopetuksen tilat erillään

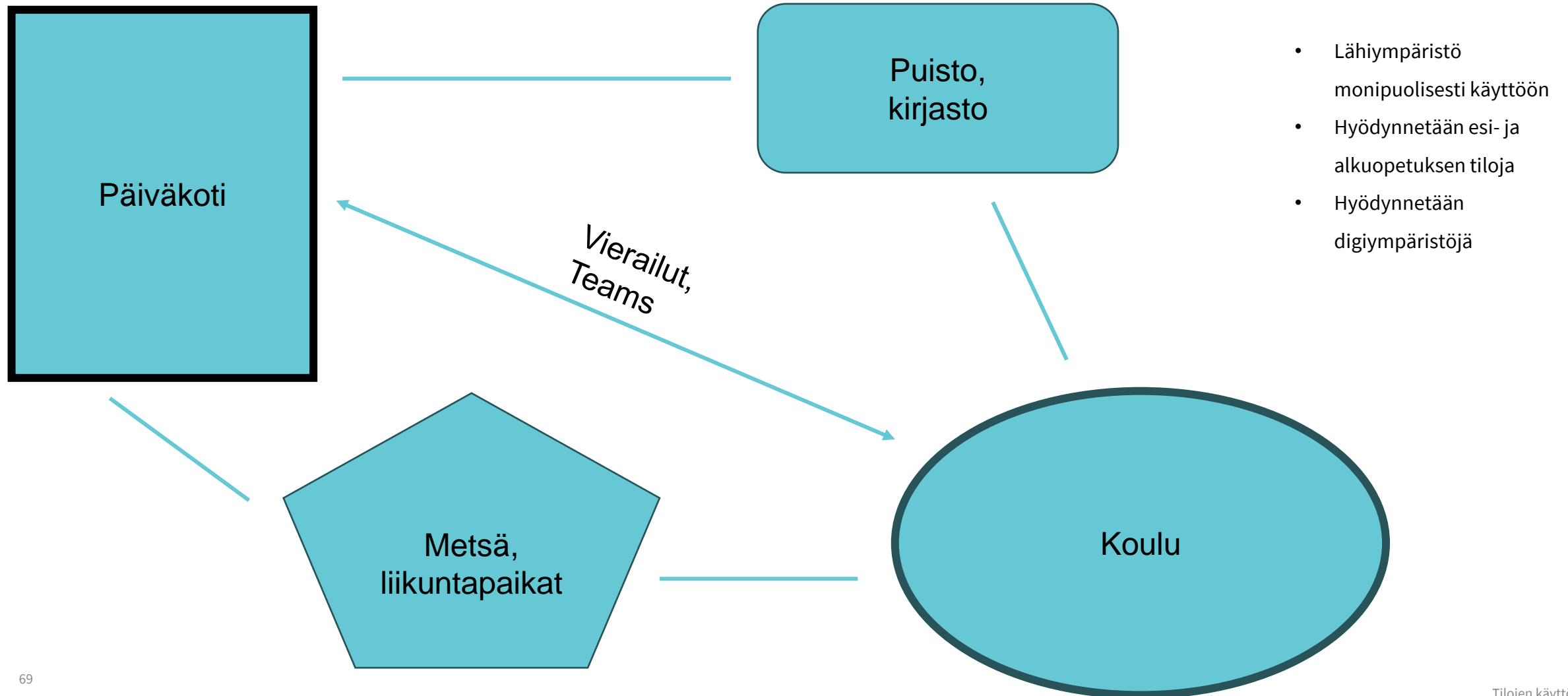
- Esi- ja alkuopetuksen omat tilat mahdollistavat oppimisympäristöjen ja pitkäkestoisen leikin
- Äänimaailma maltillinen
- Avoimet tilat muuntuvat toiminnan mukaan
- Siirtymät kevyemmiksi järjestämällä tilat eri tavoin

Erilaisia oppimisympäristöjä 6, joustavaan esi- ja alkuopetukseen suunnitellut tilat

- Yhteistyö vaivatonta
- Riittävästi väliovia ja siirtoseiniä
- Opetustilan lisäksi rajattua avointa tilaa
- Eriyttämistilat
- Lepotila monikäyttöinen

Erilaisia oppimisympäristöjä 7, esi- ja alkuopetuksen tilat eri rakennuksissa

Ulkona oppiminen

Säännölliset ulkoluokkapäivät mahdollistavat sisätilojen jakamisen monipuolisemmin muiden ryhmien käyttöön. Tämä on merkittävä osa tilasuunnittelua ja siksi on tärkeää, että **yhteisesti sovittuihin ulkoluokkapäiviin sitoutuvat kaikki.**

Ulkona oppisessa hyödynnetään monipuolisesti koulun ja päiväkodin piha-alueen lisäksi metsiä, puistoja ja urheilukenttiä. Lisäksi retket erilaisiin lähiympäristön tiloihin, kuten kirjastoon, taidegalleriaan tai lintutornille ovat tärkeä osa ulkona-oppimista. Vaihtelevat kävelyreitit kohteisiin tarjoavat erinomaisia mahdollisuuksia esimerkiksi liikennekasvatuksen harjoitteluun.

Tärkeää on, että toiminta on lapsille kivaa ja motivoivaa. Myönteinen tai kielteinen luontosuhde muodostuu jo lapsena. Yleisesti lapset kokevat ulkoilun mielekkäänä, mutta esimerkiksi tunne siitä, että ulkona paleltaa, muokkaa helposti muuten mukavan toiminnan lapsen mielessä epämiellyttäväksi kokemukseksi. Siksi varsinkin lukukauden alussa on tärkeää muistutella sekä lapsia että huoltajia sään mukaisesta ja riittävän lämpimästä varustuksesta. Viikoittain säännöllisesti toistuva ulkoluokkapäivä helpottaa asian muistamista.

Yhteiseen toimintaan ulkona oppiminen tarjoaa rajattomasti mahdollisuuksia, kuten kevätseurantaa, lajitunnistusta, eläinten jälkien tutkimista lumessa, lumimaalausta, roskien keräystä, kirjainten muodostamista luonnonmateriaaleista, laskemista luonnonmateriaalien avulla, jokamiehen oikeuksiin tutustumista, liikennekasvatusta, suunnistusta, veden olomuotoihin tutustumista, luontotaideteosten tekoa, esteratojen rakentamista, luonnon tutkimista luuppien ja kiikareiden avulla jne.

9. Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemaa tunnetta ryhmään tai yhteisöön kuulumisesta, sekä mahdollisuuksista vaikuttaa.

Joustavan esi- ja alkuopetuksen toiminnan suunnittelussa osallisuus toteutuu, kun ideat toiminnan suunnitteluun poimitaan lasten aloitteita ja toiveita kuunnellen sekä toimintaa havainnoiden.

Lapset kokevat ryhmään kuulumisen usein hyvin merkitykselliseksi. Toimiminen ryhmässä auttaa lapsia ottamaan huomioon myös toisten näkökulmia. (Korppi & Latvala, 2010.) Ryhmässä osallisuus toteutuu, kun lapsi toimii aktiivisena osana ryhmää, ryhmään kuulumisen tuottaa lapselle iloa, motivoi häntä oppimaan ja rohkaisee vuorovaikutukseen toisten kanssa.

Joustavassa esi- ja alkuopetuksessa lapset toimivat pienryhmissä, jotka pyritään muodostamaan siten, että nämä periaatteet toteutuvat. Pelkkä ryhmään kuuluminen ei yksinään ole vielä osallisuutta.

Hyvä ryhmä on sellainen, joka ei vaadi lapselta kohtuuttomia vuorovaikutuksellisia ponnistuksia, vaan lapsen on ryhmässä helppo olla.

Pienryhmätoiminnan kautta kaikki lapset pääsevät vaikuttamaan ryhmän yhteisiin päätöksiin, auttamaan toinen toisiaan ja jakamaan osaamistaan, eli jokainen lapsi pääsee vuorollaan loistamaan.

Pienryhmien avulla on siis mahdollista vahvistaa lasten itsetuntoa ja minäkuvaa.

Jokainen lapsi pääsee loistamaan!

10. Suunnittelu-aika

Yhteiselle suunnittelulle on hyvä varata kokonainen päivä jo ennen yhteisen toiminnan ja uuden lukuvuoden aloittamista. Suunnittelupäivän aikana tullaan tutuiksi, käydään läpi yhteiset arvot sekä tehdään tulevaa lukuvuotta varten vuosisuunnitelma. Yhteiset tavoitteet ja sisällöt kirjataan yhteistoimintasuunnitelmaan.

Vuosisuunnitelman luontia varten voitte käyttää avuksenne esimerkiksi vuosikellopohjia, jotka löytyvät sivuilta 32 ja 33. Vuosisuunnitelma toimii raameina tulevan kauden suunnitelmille.

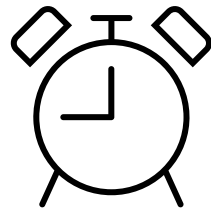
Esihenkilöiden tehtävänä on mahdollistaa yhteissuunnitteluajan toteutuminen lukujärjestys- ja työvuorosuunnittelulla.

Tiimi huolehtii siitä, että yhteissuunnittelu-aika toteutuu, eikä sitä peruta poissaolojen vuoksi.

Yhteissuunnitteluajalla arvioidaan aikaisempaa toimintaa sekä sovitaan yhteiset tavoitteet ja teema tulevalle yhteistoiminnalle.

Suunnittelun pohjana ovat opetussuunnitelmat, lasten mielenkiinnon kohteet sekä tuen tarpeet.

Nyt suunnitellaan!

*”Ajan saa riittämään,
kun sen käyttää
tarkoituksenmukaisesti”.*

Lisäksi sovitaan jokaiselle tiimin jäsenelle vastualueet ja roolit. Koko henkilöstön vahvuudet ja osaaminen hyödynnetään suunnittelussa ja toteutuksessa. Opettajat suunnittelevat oman vastualueensa sisällön arvioimallaan tavalla.

Yhteiselle suunnitteluajalle on hyvä tehdä asialista, johon kaikki tiimin jäsenet voivat lisätä käsiteltäviä asioita.

Jotta käytettävissä oleva aika riittää, on priorisoitava käsiteltävät asiat.

Suunnitelmat kirjataan yhteisesti sovittuun paikkaan esim. Teams-kanavalle, josta kaikki voivat käydä ne lukemassa hyvissä ajoin ennen toiminnan alkua.

Esimerkki asialistasta

1. TOIMINNAN JA TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI

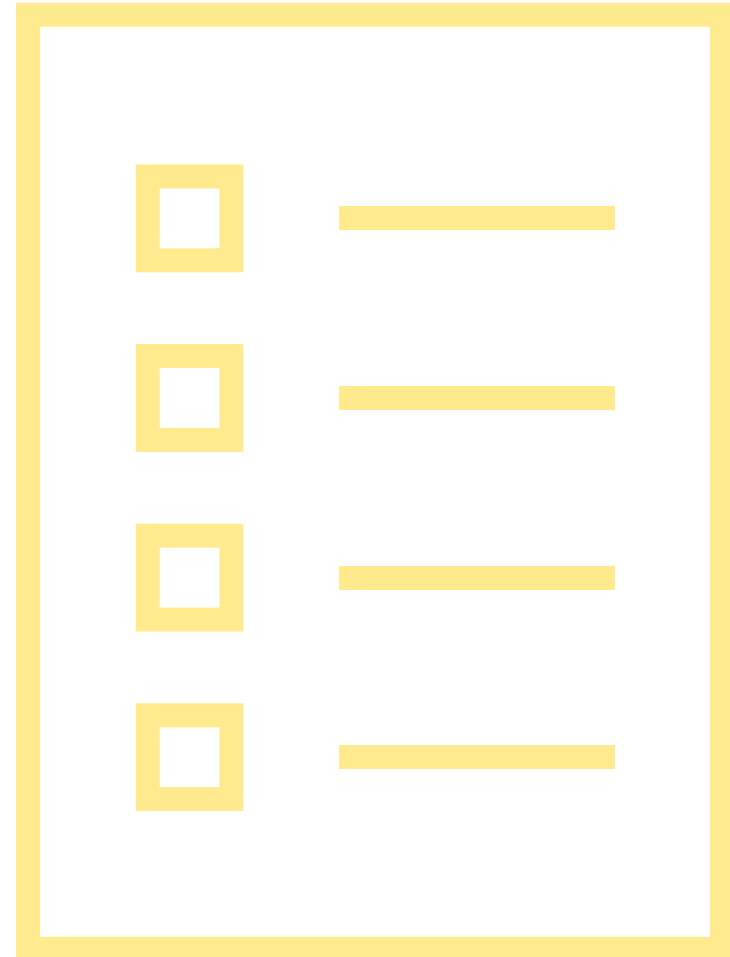
- Onnistumiset – missä onnistuimme ja miksi?
 - Haasteet – ratkaisumallit ja ehdotukset
-

2. SUUNNITELMAT JA TAVOITTEET TULEVALLE JAKSOLLE

- Mitä ovat tavoitteet tulevalle jaksolle?
 - Mitä vahvistetaan, kokeillaan tai muutetaan?
 - Tulevan toiminnan teema ja vastualueet/vastuuhenkilöt
-

3. MUUTA HUOMIOITAVAA / MUISTETTAVAA / TIEDOTETTAVAA:

4. SEURAAVAN PALAVERIN AJANKOHTA JA AIHEET:

Rakenteet

Jotta rakenteet tukisivat joustavan esi- ja alkuopetuksen toimintaa, on niistä käytävä keskustelua ja oltava valmiita muuttamaan totuttuja toimintatapoja.

Esimerkiksi päivärytmin, työjärjestyksien, kokoustamisen ja ruokailujen käytäntöjä voidaan tarkastella tarkoituksenmukaisella tavalla.

Pohtikaa ideaalia päivän kulkua joustavan esi- ja alkuopetuksen näkökulmasta.

Miten sitä voidaan tavoitella?

Mitkä rakenteet mahdollistavat?

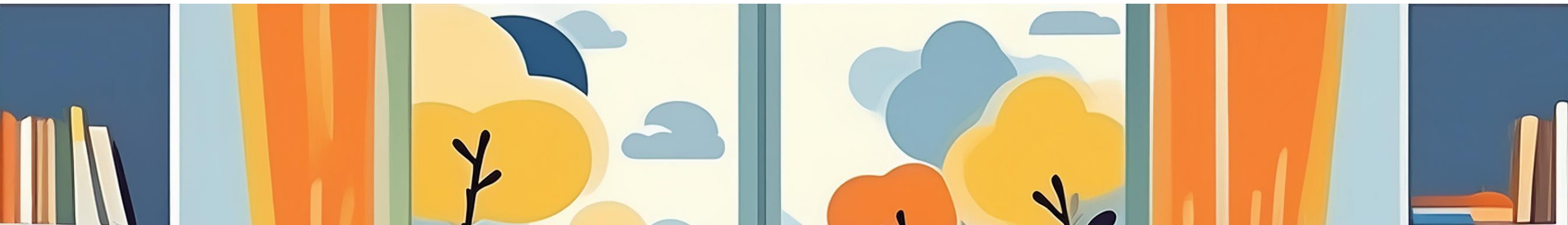
Mitkä rakenteet asiat estävät ?

Ovatko estävät rakenteet todellisia vai ratkaistavissa olevia?

Mahdollistavat:

Estävät:

Miten ratkaisemme?

11. Huoltajat

Avoin tiedottaminen huoltajille hyvissä ajoin joustavasta esi- ja alkuopetuksesta edesauttaa kodin ja esi- sekä perusopetuksen välistä yhteistyötä.

Jo esiopetukseen ja kouluun tutustumisen päivänä keväällä kannattaa kertoa, kuinka joustavaa tullaan seuraavana kautena toteuttamaan.

Syksyn ensimmäisessä vanhempainillassa, LEOPS- keskusteluissa sekä vanhempain varteissa kerrataan toiminnan toteutusta. Yleisimpinä huolina huoltajilla on ollut mm. liiallinen koulumaisuus, suuret lapsiryhmät, tuen tarve sekä siirtymät. Näihin kaikkiin pystytään siis varautumaan jo ennakkoon suunnitelmallisella opetussuunnitelmiin perustuvalla pedagogiikalla. Alla on esimerkki tiedotteesta huoltajille.

Tiedote huoltajille

* Yksikkö sekä lyhyt kuvaus yksikön toiminnasta joustavassa esi- ja alkuopetuksessa.

Joustavalla esi- ja alkuopetuksella tarkoitetaan eskareiden, ykkös- ja kakkosluokkalaisten välillä toteutettavaa tavoitteellista ja säännöllistä yhteistoimintaa, jossa hyödynnetään toiminnallisuutta osana oppimista. Oppiminen perustuu pienryhmissä toimimisen, tekemisen, tutkimisen ja kokeilemisen kautta oivaltamiseen. Toiminnan tarkoituksena on luoda lapselle vahva opinpolun alku, sekä antaa jokaiselle lapselle mahdollisuus edetä joustavasti omien taitojensa mukaisesti.

Lapset toimivat osan päivästä eri ikäisistä lapsista muodostetuissa pienemmissä ryhmissä, jotka muodostetaan lasten taidot, tarpeet sekä lasten keskinäiset suhteet ja temperamentit huomioiden. Yhdessä oppiminen ja erilaiset joustavat pienryhmät edesauttavat vertaisoppimista ja tukevat lapsen sosiaalisten taitojen sekä itsetunnon kehitystä. Joustavan esi- ja alkuopetuksen lisäksi opetusta ja toimintaa on myös oman ikätason ryhmissä.

Sanasto

Eriyttäminen: Opetuksen ja oppimisympäristön sopeuttaminen oppilaiden erilaisia tarpeita vastaavaksi. Esimerkiksi alaspäin eriyttämisessä tarjotaan tukea ja helpotettuja tehtäviä niitä tarvitseville. Ylöspäin eriytettäessä tarjotaan vastaavasti haastavampia tehtäviä niille, jotka jo hallitsevat opetettavat asiat ja kaipaavat lisähaasteita oppimiseen.

Instituutio: Yksilön käyttäytymistä ohjaavat sosiaalisen järjestyksen ja yhteistyön rakenteet ja mekanismit.

Joustava ryhmä: Nimensä mukaisesti ryhmä joustaa tarpeen ja toiminnan mukaisesti, eikä ryhmän muodostaminen ole sidottu lapsen ominaisuuksiin, kuten ikään.

Kolmikot: Eri ikäisistä lapsista muodostettu pienryhmä, jossa on yksi eskarilainen, yksi 1. luokkalainen ja yksi 2. luokkalainen

Rakenteet: Rakenteilla voidaan tarkoittaa vakiintuneita tapoja toimia. Ne voivat olla esim. mielen rakenteita, työtapoja tai aikatauluja.

Vertaisoppiminen: Vertaisoppimisella tarkoitetaan oppimis- tai opettamisstrategiaa, jossa asioita opitaan yhdessä vertaisten kanssa, ilman aikuisen välitöntä osallistumista.

Yhteisöohjautuvuus: Työn yhdessä organisoiminen ja koordinointi, mahdollisuus vaikuttaa omaan työhön.

Lähteet

Dockett & Perry, 2014; Hopps, 2014; Lillejord ym., 2017. *Evaluating Transition to School Programs: Learning from Research and Practice*.

Edwards, A. 2011. *Building common knowledge at the boundaries between professional practices: Relational agency and relational expertise in system of distributed expertise*. International Journal of Educational Research 50 (1), 33 – 39.

Forss-Pennanen, P. 2006. *Uuden oppimista, kokeilua ja pohtimista – Yhteisöllisiä ja yksilöllisiä oppimispolkuja esi- ja alkuopetuksen yhteistyössä*.

[JYX - Uuden oppimista, kokeilua ja pohtimista : yhteisöllisiä ja yksilöllisiä oppimispolkuja esi- ja alkuopetuksen yhteistyössä \(jyu.fi\)](http://jyu.fi)

Kangas, P. 2018. *Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön vaatimukset kasvatusyhteisölle*.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102948/1519196476.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Korppi, M & Latvala, J., 2010. *Osallistava vuorovaikutuksen malli lasten osallisuuden mahdollistajana*. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma.

Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos, 2010.

Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa J. Heikka, E. Fonsén, J. Elo & J. Leinonen (toim.) *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa*.

Opetushallitus. *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus, Helsinki.

Opetushallitus. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus, Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. <https://okm.fi/-/valtion-erityisavustus-joustavan-esi-ja-alkuopetuksen-pilotointiin-vuosille-2022-2023>

Pulkkinen, L. ja Rytivaara A. 2015. *Yhteisopetuksen käsikirja*. [Yhteisopetuksen käsikirja.pdf \(jyu.fi\)](#)

Rantavuori, L. 2019. *Kohti relationaalisen asiantuntijuutta joustavassa esi- ja alkuopetuksessa*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1170-4>

Rantavuori, L. (2020). Tutkittua varhaiskasvatuksesta

<https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2020/05/01/joustava-esi-ja-alkuopetus-rajavyohyke-kutsuu-kasvattajia-yhteiseen-ongelmanratkaisuun/>

Tampereen yliopisto. Työhyvinvoinnin tutkimusryhmä. [Työhyvinvoinnin kartta \(tyohyvinvointi.fi\)](#)

Toikka & Salovaara 2023. Yhteisohjautuvuuden verkkokurssi.

